

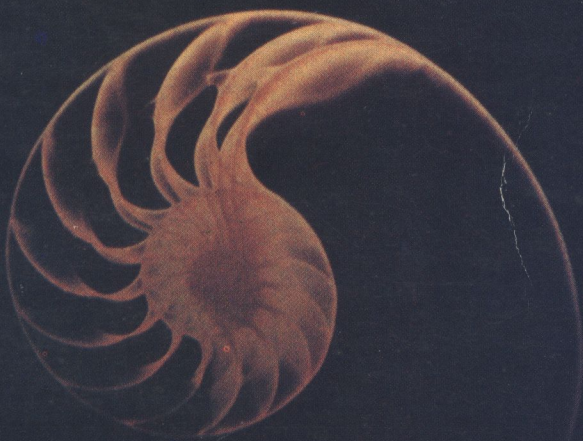
อุดมคติ

๑

ป่วย อิงภากรณ์

เสน่ห์ จามริก

พระครูสาครสังวรกิจ

มูลนิธิโกมลคีมทอง

กระทรวงศึกษาธิการ ออกใบอนุญาตให้

เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๑๔

เลขที่อนุญาตที่ ต. ๑๔๔/๒๕๑๔

กระทรวงมหาดไทย ออกใบอนุญาตให้

เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๖

เลขทะเบียนลำดับที่ ๗๖๓

คณะกรรมการ

๑. นายอุดม เย็นฤดี	ประธาน
๒. นายป๋วย อึ๊งภากรณ์	รองประธาน
๓. ม.ร.ว. พัฒนไชย ไชยันต์	เหรัญญิก
๔. นายเฉลิม ทองศรีพงศ์	ที่ปรึกษากฎหมาย
๕. นายสลักษณ์ ศิวรักษ์	ผู้จัดการ
๖. นายพิภพ ชงไชย	ผู้ช่วยผู้จัดการ
๗. นายกรรณา กุศลลาสัย	
๘. นายบัณฑิต อ่อนคำ	
๙. นายบุญเลิศ เจริญทอง	
๑๐. นายแพทย์ประเวศ วัะสี	
๑๑. นายไพฑูรย์ สินลารัตน์	
๑๒. นายรังสรรค์ ชนะพรพันธ์	
๑๓. นายแพทย์สันต์ หัตถิรัตน์	
๑๔. นายอุทัย คุลยเกษม	เลขานุการ
๑๕. นายสรรพลัทธ์ คุ้มทรัพย์พันธ์	ผู้ช่วยเลขานุการ

อุดมคติ

รวมปาฐกถามูลนิธิโกมลคีมทอง
ปี ๒๕๑๗, ๒๕๑๘ และ ๒๕๒๐

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

เสน่ห์ จารึก

พระครูสาครสังวรกิจ

Signature

มูลนิธิโกมลคีมทอง

อุดมคติ
ป๋วย อึ๊งภากรณ์
เสน่ห์ จามริก
พระครูสาครสังวรวิจิ

พิมพ์ครั้งที่สาม พฤษภาคม ๒๕๒๕
ราคา ๑๒ บาท

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง
๘/๒๓ ซอยบ้านช่างหล่อ ถนนพรานนก
กรุงเทพฯ ๖ ๗ โทร. ๔๑๑-๓๗๗๕
มนัส แด บรรณาธิการ

ผู้จัดจำหน่าย
บริษัท เค็ดดีไทย จำกัด
๓๐๓/๗ ซอยสันติภาพ ถนนนเรศ
กรุงเทพฯ ๖ ๕ โทร. ๒๓๔-๖๔๓๕

พิมพ์ที่

แสงรุ่งการพิมพ์
๓๘๔/๕ ตรอกมาตานุสรณ์ ยานนาวา
กรุงเทพฯ มหานคร โทร. ๒๘๘-๑๓๖๐
นายกิตติ สิทธิจินดาโชค ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๒๕

สารบัญ

อุคมคคิ ป่วย อังภากรณ์	๗
หลักการ สิทธิ เสรีภาพ หลังปฏิวัติ ตุลาคม ๒๕๑๖ เสน่ห์ จามริก	๔๗
การปฏิรูปชีวิตชาวบ้านที่ยกกระบัตร พระครูสาครสังวรกิจ	๘๑

อุดมคติ

ป๊วย อิงภากรณ์

ChangeFusion สสส.   เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

 เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike BY NC SA 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

คำปรารภ

วัตถุประสงค์ข้อแรกของมูลนิธิโกมลคีมทอง คือการกระตุ้น
เตือน ส่งเสริม รักษา และช่วยเหลือให้บุคคลสำนักในความ
เสียสละเพื่อสังคม ใฝ่หาความรู้ มีอุดมคติ มีความกล้าหาญ
และมีความเป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง ด้วยเหตุฉะนั้น เมื่อคณะ
อนุกรรมการคำรที่จะให้มี ปาฐกถาโกมลคีมทอง ประจำปีขึ้นเป็น
ที่แรก จึงเลือกเรื่อง *อุดมคติ* เป็นประเดิม และก็เป็นโชคดี
ที่รองประธานกรรมการของมูลนิธิ รับพูดให้ในวันที่ ๑๙
กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ รายละเอียดเกี่ยวกับการบรรยายในวันนั้น
นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ซึ่งเป็นผู้จัดการดำเนิน ร่วมกับ
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้กล่าวนำไว้แล้วในวัน
ที่มีปาฐกถา ดังที่ได้นำมาตีพิมพ์ไว้พร้อมนี้ด้วยแล้ว

ปาฐกถานี้ นอกจากผู้อ่านจะได้ทราบทัศนคติของท่านผู้

บรรยายในเรื่องอุคตมคติแล้ว คำถามคำตอบข้างท้ายยังช่วยให้
ได้ทราบเรื่องอื่น ๆ กว้างออกไปด้วย และในคำบรรยายนี้เอง
ผู้อ่านย่อมมีโอกาสรู้จักโกมล คีมทอง มากขึ้นด้วย เป็นที่น่า
เสียใจ ว่าเขาตายจากเราไปเพียงสามปี แต่คนก็เริ่มลืมเขากัน
มากขึ้นแล้ว ทั้ง ๆ ที่การตายของเขาคราวนั้น เป็นบทเรียน
ให้เราได้เป็นอย่างดี ถ้ามีการศึกษาจากอดีตบ้างบางที่จะได้รู้ว่า
หมู่บ้านเหนือคลองที่เขาเข้าไปแล้วถูกฆ่าตายนั้น มีอะไรคล้าย
กันและต่างกันอย่างไบบ้าง กับบ้านนาทราย ที่กำลังเป็นข่าว
อยู่ในบัดนี้

ถ้าที่พูดทั้งท่ายวัน ช่วยให้เยาวชนเกิดความสนใจที่จะใฝ่
หาความรู้ ก็เป็นอันว่าข้าพเจ้าทำหน้าที่ตามตราสารสมควรแล้ว
แต่ถ้าการพูดไว้เช่นนั้น ไม่มีความหมายอะไรสำหรับใคร ก็เห็น
จะเป็นอันหวังได้ยาก ที่จะปลุกฝังอุคตมคติและคุณธรรมขึ้นได้ที่
ในประเทศนี้

ที่สุดนี้ ขอขอบคุณปาฐก ที่กรุณามอบต้นฉบับมาให้มูลนิธิ
จัดพิมพ์เผยแพร่ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของสมาคมสังคม
ศาสตร์แห่งประเทศไทย ที่มีแก่ใจคัดลอกถอดเทปและตีพิมพ์

ต้นฉบับให้มา กับขอขอบคุณคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ที่เอื้อเฟื้อให้ใช้สถานที่ในการแสดงปาฐกถา

ส. ศิวรักษ์

กรรมการผู้จัดการ มูลนิธิโกมลคีมทอง
อุปนายก สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

คำกล่าวนำ

ของ นายรังสรรค์ ชนะพรพันธุ์
กรรมการมูลนิธิโกมลคีมทอง
และรองผู้อำนวยการบริหาร
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

ท่านปาฐกและท่านผู้ฟังทั้งหลาย

รายการปาฐกถาในวันนี้ มีชื่อว่า ปาฐกถาโกมลคีมทอง ซึ่งเป็นรายการใหม่ที่มูลนิธิโกมลคีมทอง ดำริให้จัดขึ้นอย่างน้อยปีละครึ่ง เดิมกำหนดจะจัดขึ้นในวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ศกนี้ อันตรงกับวันที่นายโกมล คีมทอง ถึงแก่กรรมครบ ๓ ขวบปีพอดี แต่เนื่องจากรองประธานกรรมการมูลนิธิ ซึ่งก็คือปาฐกในวันนี้ มีเหตุขัดข้อง อันเนื่องด้วยกำหนดการอื่น จึงเลื่อนมาเป็นวันนี้ ประจวบกับทางสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ดำริจัดรายการปาฐกถา-อภิปรายประจำเดือน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ของเมืองไทย โดยกำหนดให้นายกสมาคมฯ ซึ่งก็คือปาฐกในวันนี้ เป็นผู้เริ่มประเดิมรายการ ด้วยเหตุดังนี้ รายการปาฐกถาโกมลคีมทอง ในวันนี้จึงจัดร่วมกัน ระหว่าง

มูลนิธิโกมลคีมทอง กับสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

มูลนิธิโกมลคีมทองซึ่งตั้งขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นายโกมลคีมทองนั้น มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการเผยแพร่ความคิดทางด้านอุดมคติ และกระตุ้นให้คนหนุ่มสาวมีความเอื้ออาทรต่อสังคมกิจกรรมของมูลนิธิ ฯ นอกเหนือจากการจัดนิทรรศการ การจัดสัมมนา และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ แล้ว ทางมูลนิธิ ฯ ยังได้ตีพิมพ์จุลสาร อันว่าด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอุดมคติและคุณธรรม ซึ่งบัดนี้ออกวางจำหน่ายแล้ว ๒ เรื่อง คือ

๑. นโยบายอเมริกันในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งนายรัสเซต จอนสัน เป็นผู้แต่ง และนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นผู้แปล

๒. เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ ซึ่งนาย อี. เอฟ. ชูเมกเกอร์ เป็นผู้แต่ง และนายรังสรรค์ ธาระพรพันธ์ เป็นผู้แปล

จุลสารทั้งสองเรื่องนี้ มีจำหน่ายข้างหอประชุมแล้ว และหากท่านทั้งหลายจะมีจิตศรัทธาบริจาคเงินแก่มูลนิธิ ฯ มูลนิธิโกมลคีมทองก็จะรู้สึกยินดีเป็นล้นพ้น

ในส่วน ที่เกี่ยวกับ สมาคม สังคมศาสตร์ แห่ง ประเทศไทย สมาคม ฯ ได้จัดการสัมมนา ร่วมกับโครงการตำราสังคมศาสตร์

ในเดือนมกราคมศกนี้เรื่อง 'สิบสี่ตุลากับอนาคตของเมืองไทย' บทความที่เสนอต่อที่ประชุมการสัมมนาครั้ง^{๕๕} จะรวบรวมตีพิมพ์เป็น วารสารธรรมศาสตร์ ฉบับพิเศษในเดือนมีนาคมที่จะถึง^{๕๖} สมาชิกของสมาคมฯ มีอภิสิทธิ์ในการซื้อเป็นพิเศษ เพราะฉะนั้น^{๕๗} จึงใคร่ชวนให้ท่านทั้งหลายสมัครเป็นสมาชิก โดยนักศึกษาเสียค่าบำรุงในอัตราต่ำกว่าปกติ สมาชิกของสมาคมฯ นอกจากจะได้รับนิตยสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ เป็นประจำทุกเดือนแล้วยังมีสิทธิซื้อหนังสือจากร้านหนังสือบางร้านในราคาพิเศษ กับจะได้รับบันทึกรายการปาฐกถาและการอภิปรายที่น่าสนใจอีกด้วย สำหรับการปาฐกถาวันนั้นนับเป็นรายการ Social Issue รายการแรกของสมาคมฯ รายการต่อ ๆ ไป ตามที่กำหนดไว้มีดังนี้

๑. วันอังคารที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ปาฐกถาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในอนาคต โดยนาย พันศักดิ์ วิญญรัตน์ ณ หอประชุมเล็กมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มตั้งแต่เวลา ๑๖.๓๐ น.

๒. วันอังคารที่ ๑๙ มีนาคม ปาฐกถาเรื่อง การขยายตัวของนครหลวง โดยนายวิญญู วิจิตรวาทการ

๓. วันจันทร์ที่ ๑ เมษายน ปาฐกถาเรื่อง ปัญหาข้าวและ

พรีเมียมข้าว โดยนายอัมมาร์ สยามวาลา

๔. ปลายเดือนมิถุนายน ปาฐกถาเรื่อง *ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่น* โดยนายณรงค์ชัย อัครเศรณี นอกจากนั้นแล้ว ในวันที่ ๒๓-๒๔ กุมภาพันธ์นี้ สมาคม ฯ ได้ร่วมกับโครงการตำรา ฯ และสหภาพเพื่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จัดสัมมนาเรื่อง *ปัญหาการค้าข้าว ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*

บัดนี้ ได้โอกาสอันควร กระผมใคร่ขอเชิญปาฐก เริ่มรายการปาฐกถาโกมลคิมทอง

อุดมคติ

โกมล คีมทอง ถึงแก่กรรมเมื่อ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ เกือบครบสามปีในวันนี้ พวกเราจึงมาชุมนุมกันเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับ สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับมูลนิธิโกมลคีมทอง โดยญาติมิตรเพื่อนฝูงของคุณโกมล ได้จัดให้มีการบรรยายขึ้นในวัน^{นี้}ก็ด้วยความรัก ความอาลัย ความเคารพนับถือน้ำใจของคุณโกมล ทำไมพวกเราจึงรักน้ำใจของคุณโกมล คำตอบก็คือ เพราะคุณโกมลมีอุดมคติ

ในฐานะที่ผมเองไม่เคยวิสาสะกับโกมล คีมทอง ถ้าจะเคยพบกันพูดกันก็คงจะน้อยเต็มทีจนจำไม่ได้ ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับเชิญให้มาบรรยายในโอกาสครั้งนี้ เพราะเท่าที่ได้อ่านได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับคุณโกมล ก็รู้สึกประทับใจว่า โกมล

กิมทอง (ตามคำของพระศรีวิสุทธิโมลี^๑) เป็นผู้ที่ “ดำเนินชีวิตตามธรรมะ และมุ่งอุทิศต่อธรรม บุคคลผู้ดำเนินชีวิตด้วยจิตใจที่เจริญแก่กล้าถึงขั้นเป็นผู้พร้อมจะตายเช่นนั้น ย่อมตระหนักชัดว่าความตายเป็นกตกรรมตาของชีวิต เมื่อไม่ตายอย่างนึกไม่แน่ว่าจะตายอย่างไร ดังนั้น เมื่อทำการใดที่ได้พิจารณาว่าถูกต้องแล้ว ก็ดำเนินไปให้ถึงที่สุดโดยมั่นคง โดยนัยนี้จึงเป็นผู้อุทิศชีวิตเพื่อธรรมได้....เป็นผู้กล้าหาญที่ยอมอุทิศชีวิตเพื่อบูชาอุดมคติอันเป็นธรรม” (พระธรรมเทศนาอโฆษวิภังคา ในหนังสืองานสังสการศพนายโกมล กิมทอง)^๒

ลักษณะของอุดมคติ

สิ่งใดเล่าคือ อุดมคติ ที่คนอย่างคุณโกมลมี และยึดมั่นอยู่จนสามารถชวนให้พวกเราทั้งหลายเกิดความนิยม

คนเป็นอันมากทุกวันนี้ เปรียบได้เสมือนว่าที่ขาตลอย ไม้ว่าลมจะพัดพาไปทิศทางใด ก็ลอยไปตามลม พอหมดแรงลมก็ตกสู่พื้น บางคนเปรียบเสมือนเรือที่ปราศจากหางเสือ มีกำลังอยู่ในตัวของตัวเอง เดินไปได้เสมอ แล้วแต่คลื่นลมจะพาไป

๑. ประยुทธ ปยุตฺโต บัณฑิตำรงสมณศักดิ์ที่พระราชวรมุนี

๒. จดหมายและข้อเขียนของโกมล กิมทอง • มิถุนายน ๒๕๑๔

เป็นเรือที่จะไม่ขวางลำเมื่อนาเซียว คนชนคินมชีวิตอยู่ตามบุญ
ตามกรรม มีช่องทางใดที่ง่าย ที่จะเอาตัวรอด ที่จะได้ประโยชน์
ส่วนตัว ก็เสาะแสวงช่องทางนั้น ไม่ได้ไผ่แสวงวิถีทางอันนำ
ไปสู่สิ่งประเสริฐซึ่งเป็นความหมายแห่งอุดมคติ

ถ้าการวิเคราะห์ข้างต้นเป็นการวิเคราะห์ที่ถูกต้อง ก็พอจะ
จับความได้ว่า อุดมคตินั้น คือหลักการที่เราทั้งหลายอาจจะมี
อยู่ในใจและยึดมั่นอยู่ ถือเป็นข้อปฏิบัติและแนวทางของความ
ประพฤติของเรา เช่นที่คุณโกมล คิมทอง เคยเขียนไว้ว่า
“อุดมคตินั้นเคยคิดว่ามี คือ จะเป็นครูที่ดี และจุดหมายคือใช้
ชีวิตเป็นครู เมื่อเช่นนั้นก็ทำให้ถึงอุดมคติ” (สูจิบัตรงาน
เพลิงชมพู ๒๕๑๑ เรื่อง ความว่างเปล่า หนังสืองานศพ
หน้า ๓๑๔)

คนที่ยึดมั่นในหลักการย่อมมีได้ทั้งสัมมาทิฏฐิ และมิจฉา
ทิฏฐิ ยึดเลออร์และมหาत्मะคานธีเป็นคนคือดั่งเท่าเทียมกัน ยึด
มั่นหลักการเหนียวแน่นคล้ายคลึงกัน แต่เหตุไฉนเราจึงเคารพ
อภิวัตท่านมหาत्मะ แต่สยดสยองต่อหลักการของยึดเลออร์ เหตุ
ไฉนเราจึงบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเยซูคริสต์ และ
พระมหัมมัด หรือศาสดาอื่น ๆ ทั้งหลาย เราสรรเสริญโสกราติสที่
ยอมตายเพื่อความสัตย์จริง เราประณามเทวทัตและจูดาสว่าเป็น

มนุษย์ไร้อัจจะและเป็นผู้ทรยศ เรานิยมชมชอบจินตกวี จิตรกร และนักดนตรีที่ใส่แห้ง ทนทุกข์เวทนา ครองชีวิตอยู่ด้วยความยากไร้ เพราะกวีนิพนธ์หรือจิตรกรรม หรือดุริยนิพนธ์ของท่าน ไม่ได้รับความยกย่องนับถือในชีวิตของท่าน แต่กลายเป็นผลงานอมตะในที่สุด เพราะความงามความไพเราะของบทประพันธ์ ภาพเขียน และบทเพลงนั้น ถาวรยั่งยืนยิ่งไปกว่าความนิยมชั่วแล่นชั่วสมัย ส่วนคำประพันธ์ ภาพเขียน และบทเพลง ที่นำทรัพย์สินเงินทองให้แก่แก่แก่งส่วนมากนั้น ไม่เหลือตกมาถึงคนชั่วอายุต่อไป นั่นมิใช่เพราะความแตกต่างระหว่างความงาม ความไพเราะ กับความนิยมชั่วสมัยหรือ ด้วยเหตุฉะนั้น อุดมคติ หรือวิถีดั้งนำไปสู่สิ่งประเสริฐนั้นต้องมีลักษณะสำคัญคือ ต้องตั้งอยู่บนฐานแห่งธรรมะ และในตัวอย่างต่าง ๆ ที่ผมได้ยกขึ้นมากล่าวนั้น อุดมคติต้องตั้งอยู่บนฐานอันแน่นแฟ้น แห่งความจริง ความงาม และความดี

สิ่งใดเล่าเป็นความดี ข้อนี้จะนิยมไปก็รังแต่จะต้องบอกพร้อมด้วยถ้อยคำที่จะใช้ แต่เราทุกคนมีสติสัมปชัญญะ หรือมโนธรรมที่จะเตือนเราว่าอะไรดี อะไรไม่ดี จะแตกต่างกันบ้างก็แต่ในเรื่องปลีกย่อย แต่พอจะจับเป็นยุติได้ ความดีที่ว่ามันได้แก่ความดีสำหรับส่วนรวมของสังคม มิใช่ความดีแต่เฉพาะตัว

‘ธรรมะเป็นสิ่งค่าจุนโลก’ ไม่ใช่ ‘ธรรมะเป็นสิ่งค่าจุนปัจเจกชน’
แม้ว่าจะมีผลอยู่บ้างในด้านที่ ‘ธรรมะย่อมคุ้มครองรักษาผู้ประ
พฤติธรรม’ การทำประโยชน์แก่คนหมู่มากย่อมจัดเป็นความดี
แน่ สมดังพุทธพจน์ ซึ่งพระศรีวิสุทธิโมลีได้อัญเชิญมาสวดโกมล
คัมภีร์ของ วัชรังษ

“อตฺตหิตํ ปฺรหิตํ อุกฺขหิตํ สพฺพโลกหิตเมว
จินตฺยมาโน จินเตทึ เอว โข ภิกฺขุ ปณฺทิตो
มหาปณฺโธ โหติ

เมื่อจะคิดกตติการที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน เกื้อกูลแก่ผู้อื่น
เกื้อกูลแก่ชาวโลกทั้งหมดทีเดียว อย่างนั้นแล ภิกษุ จึงจะชื่อว่า
เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก” (พระธรรมเทศนาอโฆษวิเวก)

ผู้ที่มีอุคฺมคติและยึดมั่นอยู่ในอุคฺมคตินั้น ย่อมเป็นผู้ที่หมั่น
พิจารณาตนเอง สอบสวนตนเองอยู่เสมอ มิได้มีความประมาท
เพราะมายาความลุ่มหลงในโลกและสังคมนั้น มีอยู่หนาแน่นทั่ว
ไป ถ้าผลอดตัวสักพริบตาเดียว ก็อาจจะพลัดตกไปในห้วงแห่ง
กิเลสตัณหา และความโลภได้โดยง่าย คุณโกมลได้เขียนถึง คุณ
อุทัย คุลยเกษม ตอนหนึ่งว่า “อนาคตสวไสของผมจะม่าวัด
กันด้วยมาตรฐานแบบสังคมพื้น ๆ อย่างนี้ไม่ได้แน่ เพราะสิ่งที่
เราเห็นดี เห็นควรมีคุณค่า มิใช่สิ่งที่สังคมเขายอมรับกันอยู่

การมียศมีตำแหน่งเป็นชั้นเอก ชั้นพิเศษ หรือเป็นอธิบดีนั้น
ไม่ใช่ความภาคภูมิใจอะไรในชีวิต แต่การที่ได้ทำอะไรไว้ให้แก่
สังคมบ้าง อย่างที่เราเห็นว่าดีว่าควร นั่นต่างหากคือสิ่งที่ควร
แก่การภาคภูมิใจ และทางของอนาคตที่สดใสคือการลดความ
หลงผิด ความมัวเมาในกิเลสเหล่านี้^๕ ออกให้มากที่สุด เห็นอะไร
ในสภาพที่เป็นจริงตามนั้น นั่นแหละคือทางที่สดใสของชีวิต จะ
ว่าผมมาอยู่ที่นี้แล้วได้ทางของอนาคตที่สดใส^๕ หนัก^๕ ไม่ผิดอะไรนัก
เพราะสภาพของที่นี่ทำให้ได้ความคิด ความยั้งคิดขึ้นมา มาก มี
โอกาส มีเวลาที่จะมาไตร่ตรองและใคร่ครวญมากขึ้น ไม่เหมือน
เมื่ออยู่กรุงเทพฯ ๖ เราเป็นตัวของเราเองกันน้อยเหลือเกิน หมก
มุ่นกับเรื่องนั้นเรื่องนี่ และส่วนมากก็ไร้คุณค่า ต้องขอปรับตัว
ให้เข้ากับสิ่งนั้น^๕ สิ่ง^๕ อยู่ตลอดเวลา วังซก ๆ ไม่มีเวลาหยุดหย่อน”
(จดหมาย ๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๓ หนังสืองานศพหน้า ๑๘๖)
แม้เมื่ออยู่กรุงเทพฯ ๖ คุณโกมลก็มีได้ประมาท ในสัจฉิตรีเพติง
ชมพู พ.ศ. ๒๕๑๒ เรื่อง *ข้าพเจ้ากลัว* ได้เขียนไว้ดังนี้ “ข้าพเจ้า
กำลังเกรงอยู่ว่า เมื่อถึงขั้นหนึ่งไปแล้ว ข้าพเจ้าจะต้องเปลี่ยน
แปลง จริงอยู่การเปลี่ยนแปลงเป็นปรกติธรรมตาของโลก แต่
เปลี่ยนความคิด เปลี่ยนจุดหมายแห่งชีวิต จากความเร่ร่อนสวย
สด และเต็มไปด้วยความคิดและความปรารถนาดี มาสู่ความ

อยากได้ ใคร่เด่น ความต้องการมีหน้ามีตา ทั้งคิด พูด และ
กระทำ ออกมาเพื่อมาเกียรตินิยม ชื่อเสียง แก่ตัวเอง ดันรน
ไปมาแต่เท่านั้น ข้าพเจ้ามองไม่เห็นเลยว่าตัวเองได้เจริญขึ้น แต่
ตรงกันข้าม ดูจะน่าสมเพชและชวนเวทนามากกว่า ข้าพเจ้ากลัว
เหลือเกินว่าจะเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างที่ไม่หลายท่านอันเป็นที่เคารพ
ของข้าพเจ้ากำลังหมกหมุ่นอยู่อย่างอุตลุลุดและไม่คิดแก่ชีวิต” อีก
ตอนหนึ่ง “ข้าพเจ้าขออธิษฐานให้ได้กลับมาอ่านข้อเขียนนอก
เมื่อ ๒๐ ปีไปแล้ว และขอให้การอ่านครั้งนั้น ได้เกิดความรู้สึก
ดังเช่นที่มึความรู้สึกในขณะนั้นเกิด” (หนังสืองานศพ หน้า ๓๑๘
และ ๓๒๑) อนิจจา โทมัส คิมทอง ไม่ได้มีโอกาสถึง ๒๐ ปี
ที่จะกลับมาอ่านความหมายแห่งอุตมคติของตน

ลักษณะของอุตมคติอีกประการหนึ่งคือ อุตมคติเป็นเรื่อง
เฉพาะตัว ความเชื่อมั่นเป็นเรื่องที่แต่ละคนจะต้องคิดเอาเอง
จากคำสั่งสอนของพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และคำสนทนาเสวนา
ระหว่างเพื่อนฝูง คำเหล่านี้แต่ละคนเก็บมาร้อยกรอง ผสมผสาน
ขึ้น เมื่อใจของคนย่อมแตกต่างกันไป ก็ไม่น่าแปลกประหลาด
อะไร ที่อุตมคติของคนที่เราชมว่าดีด้วยกันนั้น อาจจะแตกต่างกัน
ออกไป บางครั้งคนกลุ่มหนึ่งอาจจะมีหลักการเฉพาะเรื่อง
ตรงกัน เช่น มีความคิดทางด้านการศึกษาตรงกัน เมื่อมีใจ

ตรงกันเช่นนั้น ก็จัดได้ว่ามีอุดมคติสอดคล้องกันเฉพาะเรื่อง แต่เมื่อมีนักปราชญ์บางท่านถกอภิปรายกันในเรื่อง 'อุดมคติของชาติ' หรือ 'อุดมการณ์ของชาติไทย' ความที่ผมเชื่อว่า อุดมคติเป็นของส่วนตัว และความที่ผมเคยเห็นมาในอดีตและปัจจุบันว่า ได้มีผู้พยายามใช้ลัทธิเผด็จการ ไม่ว่าจะทางซ้ายหรือทางขวา บังคับให้คนในชาติคิดและปฏิบัติเหมือน ๆ กันอย่างเดียวกันเป็นเอกฉันท์ ย่อมชวนให้ผมรู้สึกเสียวสยองในอันตรายแห่งการกำหนดให้ชาติไทยมีอุดมการณ์เช่นเป็นอย่างเดียวกันหมด เป็นเรื่องที่เป็นจริงไปไม่ได้ และเป็นเรื่องที่สมมติขึ้นเพื่อทำลายล้างอุดมคติของปัจเจกชน จึงเป็นเรื่องอันตราย

สรุปความได้ว่า อุดมคตินี้มีลักษณะดังนี้

๑. เป็นหลักการที่เรายึดมั่นประจําใจและนำไปปฏิบัติ
๒. เป็นหลักการที่ต้องตั้งมั่นอยู่บนรากฐานแห่งธรรม เพื่อเกื้อกูลมหาชน
๓. เป็นหลักการที่จะต้องคอยหนุนน้อมให้แข็งแรงอยู่เสมอด้วยความไม่ประมาท
๔. เป็นหลักการที่อยู่ในใจของแต่ละคน และอุดมคติของแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันได้

กำเนิดของอุดมคติและอุปสรรคต่อความเจริญของอุดมคติ

อุดมคติเป็นเรื่องของความคิดอันเกิดจากสมองอันประเสริฐ
ของมนุษย์ และความคิดของมนุษย์นั้น ธรรมชาติสร้างมาให้ผิด
แผกแตกต่างกัน ตามสัญชาติที่ว่า 'นานาจิตตัง' แต่สังคมต่าง ๆ
ตั้งแต่สมัยโบราณ วิวัฒนามาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็
นสังคมประเภทใด ย่อมเป็นสังคมที่เกรงกลัวต่ออันตรายทั้งภายใน
และภายนอกสังคมนั้น มนุษย์ในสมัยหนึ่งที่อยู่กันเป็นกลุ่ม
เล็ก ๆ ย่อมเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายจากสัตว์และมนุษย์กลุ่มอื่น ใน
สังคมปัจจุบันที่เรียกกันว่า 'เจริญ' แล้ว ก็ยังต้องเป็นห่วงถึง
ความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ด้วยเหตุนี้จึง
มีความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็ นสังคมสมัยใด ที่จะหาวิธีป้องกันภัย
และเสริมสร้างความสามัคคีผูกมัดกันให้กระชับ วิธีเหล่านี้มีออก
มาหลายรูปแบบ ที่เราเห็นกันบ่อย ๆ ในสังคมไทยคือจารีต
ประเพณี หรือจะเรียกให้สละสลวยยิ่งขึ้นก็เรียกว่า ขนบธรรมเนียม
อันดีงาม ซึ่งบางทีก็ไมเห็นว่ามีดีงามอย่างไร

จารีตประเพณีนั้นเป็นเครื่องคุ้มกันความปลอดภัยของสังคม
ก็จริง แต่อีกนัยหนึ่ง จารีตประเพณีนั้นเองเป็นโชครวนผูกตรึง
บุคคลแต่ละคนในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติเหมือน ๆ กับคนอื่น
ด้านหนึ่งเป็นการประกันภัย แต่อีกด้านหนึ่งเป็นอาวุธบั่นทอน

เสรีภาพส่วนบุคคล ข้อที่ร้ายก็คือ สภาวะของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงแปรผันอยู่ตลอดเวลา แต่ชนบทรรมนิยมมักจะเปลี่ยนแปลง ในกรณีเช่นนี้ลักษณะบีบคั้นของชนบทรรมนิยมย่อมรุนแรงขึ้น และลักษณะการประกันภัยบางครั้งแทบจะไม่เหลืออยู่เลย ยิ่งถ้าสมาชิกส่วนมากของสังคมประพฤตินิยมเอียงไปในทางอธรรมมากขึ้น ในกรณีนี้ผู้หนึ่งผู้ใดใช้ความคิดจะปรับตนเองให้เข้าสู่ทางธรรม หรือปรับปรุงสังคมให้หันไปในวิถีแห่งธรรม ผู้หนึ่งมักถูกสังคมดูหมิ่นเหยียดหยันว่าเป็นคนนอกกรีต เดียวรติ (ซึ่งในภาษาไทยปัจจุบัน แปลว่า คอมมิวนิสต์)

เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศ และปุ๋ย ที่จะทำให้พฤษชาติแห่งความคิดเจริญเติบโตใหญ่ขึ้นได้ และเมื่อความคิดนำไปสู่อุดมคติ อุดมคติจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมสามารถใช้ความคิดอย่างเสรี ปราศจากพันธนาการของจารีตประเพณี หรืออิกนัยหนึ่ง เราต้องสนับสนุนให้มนุษย์แต่ละคนใช้ความคิดอย่างมีเสรีภาพชนิดที่ไม่ต้องพึ่งหวาดหวั่นว่าจะจะเป็นความคิดนอกกลุ่มออกทาง นั้นแหละจึงจะเป็นการสนับสนุนอุดมคติให้ถือกำเนิดได้ แม่น้ำลำห้วยยังเปลี่ยนแปลงแวงเดินได้ สมอมนุษย์อันประเสริฐจะแหวกแวงบ้างมิได้หรือ ในเมื่อไม่เป็นพิษไม่เป็นภัยต่อสังคม ยกตัวอย่างเช่น ถ้าหนุ่มสาวสมัยนี้จะคิดแต่งงานกันโดยไม่ต้อง

วิ่งไปหาฤกษ์ยามจากพระ ที่ไม่น่าจะเรียกว่าเป็นพุทธสาวก ก็
มักจะถูกกล่าวหาว่าละทิ้งขนบธรรมเนียม ประเพณีไทยอันดีงาม
ทำไมเขาจะทำไม่ได้ พระพุทธองค์ท่านยังทรงยืนยันว่า

“นกุชุตตํ ปฏีมา เนนตํ อตุโธ พาลํ อุปัจจตา
อตุโธ อตุตฺตสฺส นกุชุตตํ ก็ การวิสุตฺตนิ ตารกา

คนโง่มีว่หาฤกษ์ยามอยู่ ผลประโยชน์ของเขาเสียไป ก็เมื่อผล
ประโยชน์เป็นฤกษ์ดีอยู่ในตัวแล้ว ดวงดาวทั้งหลายจักทำอะไร
ได้”

ในสังคมไทย ถ้าใครตาไม่บอดด้วยอวิชชา ก็คงจะมองเห็น
ได้ชัดว่า คู่บ่าวสาวที่แต่งงานต้องตามขนบธรรมเนียมไทย โดย
มีงานมงคลในฤกษ์ยามที่พิเศษนั้น มีอยู่มากคู่ที่แตกแยกกัน อยู่
ร่วมกันด้วยความทุกข์ และปราศจากความเจริญทั้งทางกายและใจ

ในเรื่อง ‘เดินตามสังคมสุนัขกัด’ โกมล คีมทอง ได้
เขียนไว้ว่า “ข้าพเจ้าเคยรู้สึกขัดเคืองเสมอมา เมื่อถูกต่อว่า ว่า
ทำอะไรไม่รู้จักดูและตามสังคม คำต่อว่านั้นฟังในความหมาย
เป็นประหนึ่งว่าข้าพเจ้านอกกริต เป็นคนร้น และหัวแข็ง และ
ที่ไม่ค่อยชอบกันนัก ก็มักอุปโลกให้ข้าพเจ้าเป็นพวกทำเต็น ทำ
แปดก อะไรเทือกนั้นไป.....อดมาก็คงไม่ได้ว่า ที่ถูกที่ควรนั้น
คืออะไร การกระทำโดยสักแต่ว่าตามเขาไปนั้นให้อานิสงส์เพียง

พอแล้วหรือ และการรณเชื่อยู่แต่ตนเองคิดนั้นให้ผลดีอย่างไร”
(จารุสัมพันธ์ ฉบับปีการศึกษา ๒๕๑๒ ในหนังสืองานศพ
หน้า ๓๓๒-๓๓๓) ในอีกแห่งหนึ่ง “ใจหนึ่งผมอยากให้คน
ไทย สังคมไทย ดำรงความเป็นไทยอยู่อย่างนี้ ใครเขาจะเปลี่ยน
แปลงกันอย่างไรก็ช่างเขา แต่มาคิดดูในบางลักษณะ บางแง่
ของเราที่เหลือรับได้ทีเดียว” (ผู้น้อยค้อยกัมประนมกร หนังสือ
งานศพหน้า ๓๔๕)

เสรีภาพสร้างความเจริญให้แก่ความคิดของมนุษย์ได้ฉันทิ
การใช้เสรีภาพในการคิดย่อมช่วยให้เกิดอุดมคติในสมาชิกแห่ง
สังคมนั้น และอุดมคติของสมาชิกต่าง ๆ ในสังคมซึ่งจะมี
ความแตกต่างกันไปหลาย ๆ กระแสนั้น ย่อมจะทำให้สังคมนั้น
เจริญมั่งคั่งดีกว่า ‘อุดมการณ์’ อันหนึ่งอันเดียวของสังคม

เราท่านมักจะได้ยินเสมอว่า ‘อุดมคติกินไม่ได้’ กันปาก
นัก อาจจะตบเสียเหลือเกินว่า ใครเล่าจะบ้าพอที่จะกินอุดมคติ
หรือมีจะนนกมีผู้กล่าวว่า “ไอ้ที่คิดจะทำนั้นมันเป็นอุดมคติ
แต่ปฏิบัติไม่ได้” ต้องตอบว่า สิ่งที่ดีนั้นปฏิบัติยากไม่ใช่ปฏิบัติ
ไม่ได้ ต้องพยายามปฏิบัติให้ได้ สิ่งที่ดีนั้นจะปฏิบัติให้ง่ายสัก
ปานใดก็ดีขึ้นไม่ได้ ถ้าเผชิญเราสนใจในการเมือง จะก่อตั้ง
พรรคการเมืองชนิดที่มีอุดมคติ ก็ต้องเลือกระหว่างอุดมคติชนิด

ที่มีพวกน้อย กับอำนาจอันอาจจะเกิดจากการมีพวกมากโดยละ
ทิ้งอุดมคติ บ้านเมืองและประชาธิปไตยก็แหลกเหลว หรือใน
ทางเศรษฐกิจ เราต้องการให้เกิดความยุติธรรมในสังคมขึ้นใน
ด้านการกระจายรายได้และทรัพย์สิน ให้ทั่วถึงกันในหมู่คนร่วม
ชาติเดียวกัน ก็มีผู้ตำหนิว่าเราเป็นนักอุดมคติ โดยหมายจะให้
รู้สึกว้า เขาบริภาษเรา ครั้นเราไม่รู้สึกเจ็บแค้น กลับพาข้อ
คิดว้าเขาสรรเสริญเรา เขาก็เติมต่อไปว่าเราเป็นนักอุดมคติ
เอียงซ้าย หรือจะให้เจ็บจริง ๆ ก็กล่าวว่า เป็นนักอุดมคติ
แดง... ผลก็คือเหมือนถูกมดกัด

รالف วัลโด เอเมอร์สัน นักปราชญ์อเมริกัน มีคำตอบ
เรื่องเหล่านี้อย่างไรเพราะเมื่อกกล่าวถึงอุดมคติแห่งผู้ใฝ่ในวิชา ผม
ขออนุญาตนำมาเสนอไว้ดังนี้ “อันความยั่ววนมายาแห่งโลก
เราทั้งหลาย ที่ทำให้เราเกิดความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีผู้เคร่ง
ในการเรียน เป็นสมณแห่งวิทยา และผู้รักเรียนนั่นเอง ก็มีหน้าที่
และสิทธิที่จะบังคับโลกให้เดินตามตนมิใช่ตนเดินตามโลก จง
น้อมรับเอาธรรมอันขจรยลตลบอยู่แล้ว ในของทุกสิ่งทีประกอบ
ขึ้นเป็นธรรมชาติ จงช่วยเป็นล้นให้ธรรมชาติได้กล่าววมธุรสมถ์ล้อม
ใจมนุษย์ และจงแสดงให้โลกอันโง่เขลาเล็งเห็นเสียทีว่าวิชา
ความรู้ที่ประเสริฐเพียงใด เมื่อเราได้เห็นอยู่ตำตาแล้วว่า กาล

สมัยของเรานับว่าอยู่หนาแน่น และบ้านเมืองของเรานับว่ามีความ
 เท็จ ความชั่วช้ากันอยู่ ก็ขอให้เราทั้งหลายจงเข้าสู่ความร่มเย็น
 แห่งวิชา และแสวงหาความรู้ ซึ่งใคร ๆ เขาได้ละเลยเสียแล้ว
 ถึงแสงแห่งวิชานี้จะริบหรี่ ก็จงพอใจเถิด เพราะแม้จะเป็นสิ่ง
 เล็กน้อย ก็ยังเป็นของ ๆ เราจริง ๆ จงมุ่งหน้ากันแล้วกันอีกต่อไป
 อย่าได้ท้อถอย อย่าได้ทะนงจนถึงกับวางมือจากการค้นคว้า
 หาความรู้ อย่าเชื่อถือในความคิดของท่านจงนางาย และก็อย่า
 หลงลืมผู้อื่นโดยไม่พิจารณาถึงเหตุผล ท่านมีสิทธิที่จะเดินทาง
 ข้ามทะเลทรายไปสู่วิชา ถึงจะเป็นทะเลทรายทุรกันดาร ก็มีดวง
 คาราส่องแสงอยู่แพรวพราว และเหตุไหนเล่า ท่านจึงจะสละ
 สิทธิข้อนี้ของท่านเสีย ไปซึ่งสุกก่อนห้าม โดยเห็นแก่ความ
 สำราญ ที่ดินสัก ๑ แปลง บ้านสัก ๑ หลัง และยุงข้าวสัก ๑ ยุง
 วิชาเองก็มีหลังคา มีฟูก ที่นอน มีอาหาร ไว้ต้อนรับท่าน

จงบำเพ็ญตนให้เป็นผู้จำเป็นแก่โลก มนุษยชาติก็จะนำ
 อาหารมาสู่ท่านเอง แม้จะให้ไม่ถึงยุงถึงฉาง แต่ก็เป็นบำเหน็จ
 ชนิตที่ไม่ลบล้างบุญคุณของท่านที่ทำไว้แก่มนุษยชาติ ไม่ลบล้าง
 ความรักใคร่นิยมของคนทั้งหลาย และไม่ลบล้างสิทธิของท่านที่
 มีอยู่ต่อศิลปะ ต่อธรรมชาติ และต่อความหวังของมนุษย์” (สุนทร
 พจน์ ณ คาร์ทมัธคอลลเลจ ถอดความและเรียบเรียง ใน คำพูด

และข้อเขียน ของป๋วย อึ๊งภากรณ์ หน้า ๓๐๖-๓๐๗)

ท่านทั้งหลายที่เป็นเพื่อนร่วมใจ ผมขอเชิญชวนให้เราทั้งหลายสะกดใจภาวนา ขอให้คุณธรรมและอุทมคติของ โทมัส คิมทอง จงเจริญ อุทมคติจงเจริญ

ถาม อยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่าขณะนี้คนไทยมีอุทมคติอย่างไรบ้าง

ตอบ อันนี้พูดยาก ระหว่างที่ผมไม่อยู่ประเทศไทยสองปีเศษมานี้ พอกลับมารู้สึกว่าคนไทยเราชักโกหกเก่ง เวลาพูดไป ไม่รู้ว่าพูดจริงหรือเล่น จนกระทั่งคนอย่างผมพูดจริงก็ไม่มีใครเชื่อ เพราะฉะนั้นจะให้แยกแยะออกไปว่าใครมีอุทมคติอย่างไร เห็นทีลำบาก ข้อควรคำนึงก็คือว่า อุทมคติที่วานันตงชนตามหลักธรรมหรือไม่ เขาอาจมีเป้าหมายที่ผิดแต่คำพูด นักการเมืองบางท่านอาจมีเป้าหมายที่จะพยายามที่จะมีอำนาจ

ถาม อุทมคติของเด็กและผู้ใหญ่มักขัดกัน ในกรณีนี้ควรหาทางประนีประนอมอย่างไร

ตอบ ในกรณีนี้ บางอย่างก็ประนีประนอมได้ บางอย่างก็ประนีประนอมไม่ได้ สมมุติว่าอุทมคติในทางการเมือง

ในการเลือกตั้ง เด็กอย่างนักศึกษาอาจเห็นว่าควรมีการเลือกตั้งโดยบริสุทธิ์ แต่นักการเมืองพยายามทำทุกอย่างเพื่อเป้าหมายที่จะได้อำนาจ เพราะฉะนั้น จะบริสุทธิ์หรือไม่ จะไม่อยู่ในสายตาของเขา ในกรณีนี้ ผมเห็นว่าประนีประนอมกันไม่ได้

ในตัวอย่างของเรื่องฤกษ์ยามในการมงคลสมรส เด็กทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาวอาจมีความคิดที่จะเป็นอิสระ ไม่ต้องการหาฤกษ์ยาม เอาเรื่องของการสมรสที่จะมีสุขได้จริง ๆ แทนที่จะเอาเรื่องที่เป็นเปลือกนอกมาคำนึงถึงเช่นเรื่องฤกษ์ ถ้าหากผู้ใหญ่บิดามารดาฝ่ายบ่าวสาวยืนยันว่าต้องทำพิธีให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมของไทย เรื่องอย่างนี้บางทีอาจประนีประนอมได้ แต่ในการประนีประนอม ในฐานะที่ผมเป็นคนกลาง ผมก็ว่าต้องโน้มเข้าหากันทั้งสองฝ่าย

ถ้าพูดถึงสภาวะสังคมโดยทั่วไป ผู้ใหญ่และเด็กแตกแยกกันไปทุกที ฝ่ายผู้ใหญ่มักขังอยู่ใน ร.ศ. ๑๑๒ ฝ่ายเด็กก็ไปคนละยุค ในกรณีนี้ผมเห็นว่าเป็นความผิดของผู้ใหญ่มากกว่า ในเมื่อตนมีโอกาสดูเห็นโลกมากกว่า ควรจะรู้เรื่องการแปรผันของโลกมากกว่า ส่วน

เด็กไม่เคยรู้เรื่องเลย หรือมีประสบการณ์น้อยกว่า ถ้าจะพูดถึงความเปลี่ยนแปลงของโลก เมื่อผมจากกรุงเทพฯ ไปเมื่อ ๒ ปีก่อน นักศึกษาธรรมศาสตร์ไม่ได้แต่งตัวเหมือนเดี๋ยวนี๊ โลกก็เปลี่ยนไป เพราะฉะนั้น จะถือทัศนะเก่าไม่ได้ แต่แน่ละ การเปลี่ยนแปลงทุกอย่างไม่ใช่ของดี ถ้าหากมีวิธีประนีประนอมระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ได้ก็ควรทำ แต่ความรับผิดชอบอยู่ที่ผู้ใหญ่

ถาม เมื่อเมืองไทยกำลังมีเหตุการณ์วุ่นวายเมื่อ ๑๔ ตุลาคม อาจารย์ได้เลี้ยงหนีไปที่อื่น แต่หลังจากได้มีการจัดตั้งรัฐบาลเสรีแล้วอาจารย์ก็เอาคานมาสอด อาจารย์พยายามพูดเลี้ยง ไม่เคยพูดมาตรง ๆ ว่าจะเป็นตัวหน้าพรรคหรือไม่ ผมอยากให้อาจารย์พูดตรง ๆ ว่าอยากจะเป็นอย่างนี้หรือไม่

ตอบ ผมไม่เคยพูดเลี้ยง ๆ ผมพูดมาตรง ๆ ว่าไม่เป็นแน่ ผมพูดมา ๓-๔ หนแล้วว่าไม่เอาแน่ เมื่อกลับมาจากเมืองนอก มาเมื่อเดือนธันวาคมก็ได้ให้สัมภาษณ์ไปครั้งหนึ่งแล้ว และเมื่อมกราคม กลับมาอีก หนึ่งสัปดาห์ก็สัมภาษณ์อีก ผมบอกว่าผมไม่เอาแน่ทั้งสองหน และ

มาถามอีก ผมก็บอกว่าไม่เอาแน่ ไม่เคยพูดเลยว่า บอก
ให้เป็นก็เป็น

ผมว่าเรากำลังพูดถึงเรื่องอุดมคติ ไม่ได้มาซักผม
ส่วนที่เห็นว่าผมเลียงอันตราย และเอาคนมาสอด ผม
ไม่จำเป็นต้องตอบ คุณจะคิดอย่างไรแล้วแต่คุณ แต่
ถ้าถามผมว่า ผมมีอุดมคติอย่างไรพอตอบได้ คืออะไร
ที่เป็นเรื่องของความดี ความงาม ความจริง จะต้อง
ยึดถือไว้ และไม่จำเป็นต้องให้ชนบทรรมนิยมมาบีบคั้น
ชนบทรรมนิยมอะไรที่ตี เราก็บีบ ถ้าไม่ตี เราก็บีบ

ถาม *อยากเรียนถามท่านว่า อุดมการณ์ทางการเมืองของท่าน
อาจารย์มีอย่างไร*

ตอบ เราต้องพยายาม รักษาผลประโยชน์ของคนส่วนรวมของ
ชาติ จะเรียกว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือโซเชี่ยลลิสม์ หรือ
แคปิตอลลิสม์ หรืออะไรก็แล้วแต่ แต่นี่เป็นอุดมคติ การ
นำไปสู่อุดมคตินั้นจำเป็นต้องมีสิ่งที่เป็นเครื่องมือ คือ
เสรีภาพของแต่ละคน ทั้งการพูด การเขียน การคิด
การตั้งสมาคม เสรีภาพในการที่ประชาชนจะตั้งผู้แทน
ราษฎรขึ้นไปเพื่อควบคุมและจัดตั้งรัฐบาล

ในลัทธิเศรษฐกิจบางลัทธิ เช่น โซเชี่ยล เดโมแครต หรือ โซเชี่ยลลิสม์ ซึ่งมักมีคนอ้างว่าผมนิยมอยู่ จริงอยู่ อาจมีจุดมุ่งหมายตรงกัน คือดีต่อประโยชน์ของประชาชน เป็นใหญ่ แต่วิธีการของผมเห็นว่า เมืองไทยยังไม่สามารถไปสู่การกระทำอันนั้นได้ เนื่องด้วยวิธีการจะนำสังคมนิยมมาสู่เมืองไทย จำเป็นต้องอาศัยระบบราชการที่มีประสิทธิภาพ เพราะเหตุว่าโซเชี่ยลลิสม์หมายถึงว่า รัฐบาลทำหลาย ๆ อย่างเพื่อประชาชน ผมเห็นด้วยในหลักการแต่เห็นว่าขณะนั้นยังทำไม่ได้ เพราะระบบราชการยังไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะเป็นเครื่องมือรัฐบาลในลักษณะนั้น เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นผมเห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดในการเมืองไทย คือเสรีภาพของประชาชน และต่อไปก็สุดแท้แต่ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงจะพิจารณาเอาว่าจะไปทางซ้ายหรือทางขวา หรือจะผสมทั้งซ้ายและขวา ในระหว่างนั้นก็พยายามแก้ไขระบบราชการให้ดีขึ้น

ถาม ผมสนใจข้อคิดเห็นของอาจารย์ที่ว่ารัฐธรรมนูญใหม่ควรเป็นประฆามติของราษฎร ท่านอาจารย์คิดว่าเรื่องนี้พอจะเป็นไปได้ตามที่อาจารย์คาดไว้หรือมีอุปสรรคอะไรบ้าง

ตอบ ในระหว่างนี้ผมพยายามร่างรัฐธรรมนูญการปกครองชั่วคราว แก้ไขฉบับ ๒๕๑๕ เพื่อที่จะเปิดช่องให้มีประชามติ แล้วเอาไปให้เพื่อนที่เป็นนักกฎหมาย บางท่านก็บอกว่าทำได้ บางท่านก็บอกว่าทำไม่ได้ เหตุผลที่ร่างเพราะแต่ละครั้งที่เรามีรัฐธรรมนูญ เราไม่เคยปรึกษาราชฎาเลย คณะราชฎาในปี ๒๕๑๕ เองก็ไม่ใช้ตัวแทนราชฎาที่แท้จริง เพราะฉะนั้นราชฎาจึงไม่มีความสนใจในรัฐธรรมนูญ ถ้าเราปรึกษาเรื่องนี้กับราชฎาเสียที ก็จะทำให้ประชาชนเห็นว่า รัฐธรรมนูญนี้เป็นของเรา อย่างน้อยผู้ใหญ่ทางกรุงเทพ ฯ ก็ยังมาปรึกษาเรา อย่างน้อยก็เป็นข้อผูกพันให้เป็นประเพณีอันดีสำหรับรัฐธรรมนูญต่อไป แต่ในเวลาถ้าพูดแล้วก็มีโอกาสที่จะเป็นไปได้

๕๐-๕๐

ถาม อาจารย์มีอุดมคติทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอย่างไร

ตอบ อุดมคติที่ผมได้กล่าวมา ถ้าพูดถึงในเรื่องนามธรรมที่ผมคิดไว้ในใจคือ อะไรดี อะไรงาม อะไรจริง เราควรส่งเสริม ในทางด้านการเมือง คือเสรีภาพและประชาธิปไตย

ไทย ตามที่ผมเสนอให้ลงประชามติ และให้มีสภาเดี่ยว
การที่เห็นว่าแต่ละคนที่จะสมัคร ส.ส. ควรมีสติที่จะเข้า
พรรคหรือไม่เข้าพรรคก็ได้ ทั้งหมดนี้เป็นอุดมคติที่ว่า
เสรีภาพและประชาธิปไตย

ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ รู้สึกว่าอะไรที่เป็นประโยชน์
ต่อคนหมู่มาก ควรกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผมเชื่อ
ในอุดมคติของท่านประธานาธิบดี รัมยอน แมกไซไซ
ที่ว่า “ใครเกิดมามีน้อย กฎหมายควรอำนวยให้มาก”
หมายความว่าคนที่เกิดมาแล้วยากจน พิกัด หรือ อาภัพ
ไม่ได้ร่ำเรียนชั้นสูง ควรมีสติที่จะเรียกร้องความยุติ
ธรรมในสังคมให้ได้ เป็นหน้าที่ของพวกเราที่มีวิทย
ฐานะสูงกว่า มีโชคความสูงกว่า ที่จะรับใช้ ควรถือว่า
เป็นหน้าที่โดยตรง

ด้านสังคม ถือเสรีภาพส่วนบุคคล ขนบธรรมเนียม
ประเพณีบางครั้งบับคนเสรีภาพส่วนบุคคล จนกระทั่ง
บางครั้งจะทำอะไรก็ต้องทำแบบอย่างเดียวกันหมด

ถาม ใครเรียนถามปัญหาปรัชญาว่า คำกล่าวที่ว่าคนเราทำ
ความดีเพราะหวังผลดีตอบแทน ไม่มีใครทำดีเพราะสิ่ง
นั้นเป็นความดี คำกล่าวนี้ดูประหนึ่งว่า บุคคลพวกแรก

ที่ทำความดีเพราะต้องการความดีตอบแทนนั้นเป็นผู้ที่มี
น้ำหนักแห่งความดีน้อยกว่า ผู้ที่ทำความดีเพราะสิ่งอื่นเป็น
ความดี แต่ถ้าผลตอบแทนไม่ใช่ผลตอบแทนเฉพาะตัว
คือตอบแทนส่วนรวมแล้ว คนที่ทำความดีเพราะหวังความดี
ตอบแทน คงมีน้ำหนักแห่งความดีมากกว่า ใคร่เรียน
ถามความคิดเห็นของอาจารย์ในเรื่องนี้

ตอบ เรื่องนี้เป็นเรื่องระหว่างคนมีอุทิศ และไม่มีอุทิศ
คนที่ทำความดีด้วยเหตุผลที่รู้สึกว่าเป็นสิ่งดีแล้วทำ เป็น
คนที่ยึดมั่นในอุทิศ คนที่ทำความดีเพราะเห็นว่าเป็น
ผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช่ประโยชน์ส่วนตัวไม่ทำ ใน
กรณีนี้ ไม่ว่าดีแค่ไหนก็ไม่ทำ หรือไม่ดีกว่า อันนี้ไม่ใช่
อุทิศแน่ แน่ละในโลกนี้บางที่ก็มีความยุติธรรม บาง
ที่ก็ไม่มี คนที่มีอุทิศอาจถูกเหยียดหยัน ส่วนคนไม่มี
อุทิศ เหยียดหยามอุทิศ อาจจะได้ลาภยศมาก แต่นั่น
ไม่ได้หมายความว่า เราจะจำกัดความว่าอย่างไรดี แตก
ต่างจากที่เราได้ทำ

ถาม ในขณะที่คนไทยส่วนหนึ่งอยู่ในป่า และส่วนที่อยู่ใน
เมืองกำลังจะจับอาวุธเข้าประหัตประหารกัน ผมคิดว่า
ไม่มีใครอยู่เหยียดอยู่เบื้องหลัง เราควรจะปรับอุทิศของ

ทั้งสองฝ่ายเข้าหากันหรือไม่ และถ้าจะปรับ จะปรับ
อย่างไร

ตอบ คนไทยจะมีลัทธิทางการเมืองต่างกัน จนกระทั่งฆ่าฟัน
กัน และที่ร้ายกว่านั้นราษฎรชายแดนยังถูกลูกหลงทั้ง
ชายและขวา เช่นกรณีบ้านนาทราย ผมว่ายังมีอีกหลาย
แห่งไม่เฉพาะนาทราย ทางฝ่ายคอมมิวนิสต์บอกว่าคน
ในนาทรายเป็นสายตำรวจ ทหาร ส่วนตำรวจทหารก็
บอกว่าคนในนาทรายเป็นสายให้คอมมิวนิสต์ ซึ่งอาจจะ
เป็นจริงทั้งคู่ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ราษฎรที่จะหากินโดย
สุจริต โดยขนานทั้งชายและขวา ผลเสียหายเกิดแก่
ราษฎร อันนี้เป็นตัวอย่าง

ผมเห็นว่าอะไรในโลกนี้ขัดขวางกันถึงขนาดตีฟัน
กันนั้น ถึงอย่างไรก็ยังหาวิธีสงบได้ จะเห็นว่าแม้แต่
สงครามโลกครั้งที่ ๑ และ ๒ ไป ๆ มา ๆ ก็ต้องสงบไม่ว่า
จะเกิดเหตุอะไร ถ้าแต่ละฝ่ายไม่ยอมหันหน้าเข้า
เจรจากัน เช่นนี้จะเกิดผลร้ายแก่ทั้งสองฝ่ายตลอดไป

ผมจึงเห็นว่า ในเมื่อเปลี่ยนแปลง การปกครอง แล้ว
ซึ่งเดิมไม่ว่าอะไร เราจะใช้กำลังเข้าปราบปราม ซึ่งผม
เห็นว่าไม่ถูกต้อง บางอย่างเราน่าจะใช้วิธีป้องกัน บาง

อย่างถึงต้องใช้วิธีแก้ไข ก็ไม่ใช่ด้วยวิธีใช้อาวุธอย่าง
เดียว การปราบปรามด้วยอาวุธอาจจำเป็นในบางขณะ
แต่ส่วนใหญ่แล้วควรหลีกเลี่ยง

ในเมื่อเปลี่ยนการปกครอง และรัฐบาลในระบบนี้
ก็มีพลเรือนเป็นนายกร องนายกรและรัฐมนตรีเป็นส่วน
ใหญ่ ควรที่จะพยายามเจรจาหาวิถีทางสงบศึก ประนี
ประนอมด้วยกันทั้งสองฝ่าย แม้จะไม่มีหวังที่จะทำให้
ฝ่ายที่เป็นคอมมิวนิสต์จริง ๆ หันมาเจรจาได้ แต่อย่าง
น้อย อย่าลืมว่าคนที่เราเรียกว่าผู้ก่อการร้ายส่วนใหญ่
ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ อันนี้รัฐบาลเก่าก็ยอมรับว่าได้เคย
กล่าวเกินความจริงไป ถึงเรียกว่าเป็นผู้ก่อการร้ายคอม
มิวนิสต์ การที่รัฐบาลจะเปิดเจรจาแทนที่จะยิงกัน คงจะ
เป็นไปได้ อย่างน้อยคนที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ก็จะออกมา
จากป่า ส่วนที่เป็นคอมมิวนิสต์จริง ๆ เราอาจใช้นโยบาย
ต่างประเทศอีกทางหนึ่ง โดยสืบว่าอาวุธเขาได้มาจาก
ไหน ซึ่งเราก็รู้กันอยู่แล้ว และเมื่ออาวุธมาจากต่าง
ประเทศ เราจะมี การเจรจากับประเทศที่ช่วยอบรมเขา
ส่งอาวุธให้เขา ซึ่งก็คงจะพอเจรจากันได้ ไม่ทราบว่
ท่านทั้งหลายจะเห็นด้วยกับผมหรือไม่ในเรื่องข้อเท็จจริง

เข้าใจว่าเมื่อเปลี่ยนรัฐบาลแล้ว การโจมตีของคอมมิวนิสต์เบาลงไป วิทยุซึ่งเป็นปรบักษ์ก็เสียงเบาลง แต่เนื่องจากเราไม่ได้เปิดเจรจาในตอนนั้น ตอนหลังเลยรุนแรงขึ้นทุกที แน่ละเมื่อตำรวจทหารเราต้องตายไปคนหนึ่ง ทหารตำรวจที่เป็นเพื่อนก็เจ็บแค้น เราก็ออกปราบปรามกวาดล้าง เมื่อคนในป่าถูกยิง เขาก็เจ็บแค้น อันนี้ไม่มีทางสิ้นสุด ผมอยากจะให้แต่ละคนแสดงความคิดเห็นว่า เราจะแก้ไขอย่างไร เสนอวิธีการขึ้นมา ไม่ใช่แต่เฉพาะรัฐบาล เรื่องนี้เป็นปัญหาที่ไม่น่าทิ้งไว้ หรือใช้วิธีทางทหารแก้ไข

ถาม *อยากทราบความเห็นของอาจารย์ในการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ในไทย*

ตอบ *อันนี้รู้สึกเป็นปัญหาใหญ่ ผมเห็นว่าควรมีการเปิดโอกาสให้คอมมิวนิสต์ตั้งพรรคโดยอิสระ เราไม่ไว้ใจคอมมิวนิสต์ ผมก็ไม่ไว้ใจ เราไม่ต้องกลัวว่าพรรคคอมมิวนิสต์จะเข้าสภาเมื่อเขามาหาเสียง ลองถามเขาว่า เขามีที่ท่าต่อพระมหากษัตริย์อย่างไร ให้เขาตอบในชั้นถ้าเขากล้าพอที่จะตอบ ความนิยมในพรรคคอมมิวนิสต์ของ*

ไทยก็จะน้อยลงทันที

ถาม อุดมคติของอาจารย์คือเสรีภาพ และผลประโยชน์ของประชาชน อยากทราบว่า อาจารย์มีวิถีทางอย่างไรบ้างที่จะทำประโยชน์ให้ประชาชน

ตอบ เมื่อผมเป็นข้าราชการกระทรวงการคลัง การที่จะทำประโยชน์ให้คนส่วนใหญ่ ผมพยายามดูว่า ในการให้มีการเก็บภาษี พยายามให้เก็บตามคนรวยให้เสียมาก คนจนให้เสียน้อยตามสัดส่วน ส่วนด้านรายจ่าย ผมพยายามให้สำนักงานประมาณมีบริการแก่ประชาชนมากขึ้น เช่น การศึกษา จะเห็นได้ว่าสมัยผม งบประมาณด้านการศึกษา ก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

เวลานี้ผมรู้สึกว่าจะสนใจกับกรรมกรและชาวนา ผมเห็นว่าการกระทำของรัฐบาลเก่าในเรื่องนี้ไม่ได้ผล เพราะฉะนั้นเราพยายามหาวิธีใหม่ เหตุผลที่ผมไม่ยอมรับตำแหน่งทางการเมืองก็คือ ผมรู้สึกว่าการทำงานที่พัฒนาชนบท และขณะเดียวกันก็ดำเนินงานทางการเมืองนอกสังเวียนหมายความว่าสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ที่เรียกร่องสิทธิมนุษยย์ กลุ่มที่ส่งเสริมประชาธิปไตย กลุ่มพิทักษ์เสรีภาพประชาชน ถ้าผมทำอยู่เช่นนั้น ผมรู้สึกว่า

ผมมีช่องทางที่จะป้องกันไม่ให้เกิดวิกฤตการณ์เหตุร้าย แต่ถ้ามารับตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่ในรัฐบาล แน่ละใครก็ ย่อมว่าฉันก็เป็นนก ซึ่ไม่เป็นไม้ แต่ก็จริงแล้วไม่เป็น เช่นนั้น บางครั้งแม้ว่าเราจะตั้งใจทำอะไรก็ตาม แต่ถ้า เรามีกนกที่ไซ่ไม่ได้ หรือให้ทำแล้วไม่ทำ ก็จะไม่ไ้ผล เห็นได้จากอาจารย์สัญญา ในขณะที่ ท่านไม่มีเวลามา คิดอ่านในเรื่องคุณคนให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ ผมไม่ได้ หมายความว่าผมติเตียนตำแหน่งนายก ฯ ว่าเป็นตำแหน่ง ไม่มีเกียรติ แท้จริงเป็นหน้าที่สำคัญมาก แต่ใจผมรักจะ ทำหน้าที่นั้นมากกว่า

ถาม ผมใคร่ถามเกี่ยวกับอุดมคติของอาจารย์ที่ว่า อาจารย์มีความสนใจในระบอบสังคมนิยม แต่เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไม่เคยมีประเทศใดบรรลุระบอบสังคมนิยมได้โดยสันติวิธีเลย มีอยู่ประเทศหนึ่งคือ ชิลี ซึ่งได้พยายามพัฒนารูปแบบด้วยวิธีสันติเป็นเวลาถึง ๓ ปี แต่ในที่สุดสังคมนิยมของชิลีก็ล้มเหลว จึงอยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่า วิธีการในการใช้สังคมนิยมของอาจารย์ จะเหมือนชิลีหรือไม่

ตอบ ข้อแรกทีเดียว ถ้าผมได้พูดผิดไปขออภัยด้วย ผมไม่เคยอ้างว่า ผมเป็นนักสังคมนิยม เมื่อครั้งที่ผมอธิบายเรื่องนี้ เป้าหมายของผมอาจจะไปตรงกับสังคมนิยมหรือไม่ก็แล้วแต่ แต่ผมรู้สึกที่ไม่มีคุณวุฒิที่จะเป็นนักสังคมนิยม เพราะในขณะนี้ผมไม่เห็นที่เราควรรีบการผลิตหรือการพาณิชย์ มาเป็นของรัฐทั้งหมด ด้วยเหตุที่ว่าข้าราชการของเรายังมีมือไม้ไม่พอ ข้อสอง คำว่าสังคมนิยมมีหลายอย่าง รัสเซียก็เรียกว่าโซเชี่ยลลิสม์ เยอรมันเป็นโซเชี่ยล เดโมแครต ก็เป็นโซเชี่ยลลิสม์ อังกฤษพรรคกรรมกรก็เป็นโซเชี่ยลลิสม์ ในโลกนี้มีทั้งโซเชี่ยลลิสม์แก่ โซเชี่ยลลิสม์อ่อน สิ่งที่ผมเข้าใจว่าผู้ตามลืมนไปคือพรรคโซเชี่ยล เดโมแครตในสวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก ใน ๓ ประเทศนี้ เกิดมาโดยวิถีทางรัฐธรรมนูญ มีกษัตริย์เป็นประมุข โซเชี่ยล เดโมแครตในสวีเดนครองเมืองมาแล้วประมาณ ๒๐ กว่าปี เดนมาร์ก นอร์เวย์ก็เช่นเดียวกัน ออสเตรเรีย ซึ่งนายก ฯ ฟังมาเยือนเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็เป็นพรรคกรรมกร การจะเป็นรัฐบาลก็โดยวิถีทางรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย พร้อมทุกประการ และรับผิดชอบได้เช่นเดียวกัน

จริงอยู่ ตัวอย่างของชิลี เห็นได้ชัดว่า ฝ่ายนายทุน
โดยเฉพาะนายทุนต่างประเทศจะต้องพยายามชักชวน
สถาบัน ในชิลีนี้ ผมรู้พอสมควร มันยกย่อนมากกว่านี้
คือพรรคของประธานาธิบดีอาเยนเค้เอง ซึ่งเป็นโซเซียล
ลิสต์นั้น ต้องรวมสมทบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ จึงสนับสนุน
ให้เป็นประธานาธิบดีสำเร็จ

แม้ในประเทศไทย วันหน้า รัฐบาลไทยอาจเป็น
สังคมนิยมได้ โดยไม่ต้องปฏิวัติรัฐประหาร เข้ามาโดย
วิถีทางรัฐธรรมนูญ และเข้ามาโดยมีพระเจ้าอยู่หัวเป็น
ประมุขของประเทศ ไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง
สถาบันพระมหากษัตริย์ ส่วนใหญ่ผู้รู้เรื่องการเมือง
หรือรู้แต่ทำเป็นไม่รู้ พยายามจะบอกว่า ถ้าใครซ้าย นี่
แหละศัตรูในหลวง นี่เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความเกลียด
ชังในเรื่องนี้ แต่พวกเราที่เรียนรู้ระบอบการเมืองมานาน
ไม่จำเป็นต้องให้เขาหลอกได้

หลักการ สิทธิ เสรีภาพ
หลังปฏิวัติ ตุลาคม ๒๕๑๖

เสน่ห์ จามริก

คำปรารภ

เมื่อปีกลาย มุลินธิโกมลคิมทอง เริ่มให้มีปาฐกถาประจำปีขึ้น เป็นที่แรก เนื่องในวันตายของนายโกมล โดยได้เชิญให้นายป่วย อองภากรณ์ เป็นผู้แสดงเรื่อง *อุดมคติ*

คณะอนุกรรมการออกจะกวัดขั่นกันอยู่มิใช่น้อยในการวาง เกณฑ์สำหรับเลือกปาฐก และแล้วในที่สุดตกลงกันได้ ว่า เนื่องในวันตายของโกมลปีนี้มีมติให้เชิญนายเสน่ห์ จามริก เป็นผู้แสดงปาฐกถา เมื่อทำหนังสือเชิญไปเรียบร้อยแล้ว จึงเป็นที่ ปราบกฏต่อมาว่า ปาฐกปีกลายกับปีฉั่วนั้นได้รับแต่งตั้งให้ดำรง ตำแหน่งทางด้านบริหารของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทั้งคู่

สำหรับสถานที่แสดงปีนี้ได้ได้รับความอนุเคราะห์จากคณะ ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ของมุลินธิ ได้บอก เสียงไว้ แล้วนำไปมอบให้ปาฐกตรวจแก้ เพื่อนำมาตีพิมพ์

เผยแผ่เนื่องในวันคล้ายวันเกิดของโกมล คีมทอง (๑ มิถุนายน)
เป็นที่น่าเสียดายที่การจัดพิมพ์ต้องล่าช้าไปกว่าที่คาด แต่
เชื่อว่าเนื้อเรื่องยังคงหาได้ล้าสมัยไปไม่

ในนามคณะกรรมการ ข้าพเจ้าขอขอบคุณปราชญ์และคณะ
ครูศาสตร์ ตลอดจนผู้ที่ให้ความร่วมมือในการจัดปราชญ์และ
ในการจัดพิมพ์ต้นฉบับจนแล้วเสร็จเป็นจุลสาร กับขออุทิศส่วน
กุศลอันจะพึงมีจากการนี้แด่ นายโกมล คีมทอง เจ้าของนาม
ของมุลนิธิทุกประการ

ส. ศิวรักษ์
กรรมการผู้จัดการมูลนิธิโกมลคีมทอง
๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๘

คำกล่าวนำ

รายการวัน^๕ เป็นการแสดงปาฐกถาประจำปีของมูลนิธิโกมลคีมทอง ซึ่งมูลนิธิมีนโยบายจัดให้มีเป็นประจำทุกปี และถ้าเป็นไปได้จะพยายามจัดให้ตรงกับวันคล้ายวันตายของนายโกมลคีมทอง เมื่อปีก่อนปาฐกถาประจำปีแสดงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยนายป่วย อิงภากรณ์ ในหัวข้อเรื่อง *อุดมคติ* ซึ่งได้ตีพิมพ์เป็นจุดสารออกจำหน่ายแล้ว สำหรับปี^๗วันคล้ายวันตายของเขาตรงกับวันเสาร์ การแสดงปาฐกถาจึงจำเป็นต้องมี^๕ขึ้นล่วงหน้าหนึ่งวัน และสถานที่ก็เปลี่ยนเป็นห้องประชุมคณะครุศาสตร์แห่ง^๕

สมัยที่นายโกมล คีมทอง เป็นนิสิตของคณะนั้นเขาเคยจัดกิจกรรมทำนองนี้ในห้องประชุม^๕มาเป็นหลายครั้ง หากเขามี^๗ญาณวิสัยใด ๆ ที่จะหยั่งรู้ได้^๕ ว่าสิ่งที่พวกเรา^๗ร่วมกันทำในวัน^๕

จะยังประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมแล้ว เขาคงจะมีความปีติยินดีหา
น้อยไม่

สำหรับท่านผู้มีเกียรติบางท่านที่ไม่คุ้นเคยกับชื่อมูลนิธิโกมล
คิมทอง ข้าพเจ้าใคร่ขอถือโอกาสแนะนำมูลนิธิฯ นี้ให้ทราบพอ
เป็นสังเขป มูลนิธิโกมลคิมทองตั้งตามชื่อของนายโกมล คิมทอง
อดีตครูใหญ่โรงเรียนเหมืองห้วยในเขา อำเภอบ้านส้อง จังหวัด
สุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ที่จะกระตุ้นเตือน ส่งเสริม รักษา
และช่วยเหลือให้บุคคลสำนึกในความเสียสละเพื่อสังคม - ใฝ่หา
ความรู้ มีอุดมคติ มีความกล้าหาญ และมีความเป็นผู้นำในทาง
ที่ถูกตอง กิจกรรมของมูลนิธิฯ นอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการ
การให้คำแนะนำช่วยเหลือด้านความคิดและทุนทรัพย์แก่กลุ่ม
หนุ่มสาวที่ทำกิจกรรมที่มีแนวทางสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ของมูลนิธิฯ และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมแล้ว มูลนิธิฯ
ยังมีกิจกรรมที่สำคัญคือ

ก) จัดทำหนังสือพิมพ์รายเดือนชื่อ *ชาวบ้าน* เพื่อเพิ่มพูน
ความรู้และกระตุ้นให้ชาวชนบทได้ตระหนัก และเข้าใจถึงปัญหา
ต่าง ๆ รอบตัวเขา อีกทั้งส่งเสริมให้ชาวชนบทรู้ถึงฐานะของ
ตนเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาด้วยตัวเองอีกด้วย

ข) จัดพิมพ์จุลสารอันเนื่องด้วยความคิดเชิงอุดมคติและ
คุณธรรมซึ่งบุคคลออกวางจำหน่ายแล้ว ๙ เรื่องคือ

๑. นโยบายอเมริกันในเอเชียอาคเนย์ ของรัสเซล จอนสัน, นายสุลักษ์ณต์ ศิวรักษ์ เป็นผู้แปล
  ๒. เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ ของนาย อี. เอฟ. ชูเมกเกอร์, นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ เป็นผู้แปล
  ๓. อุดมคติ ของนายป๋วย อึ๊งภากรณ์
  ๔. เกณฑ์วินิจฉัยความหมายและคุณค่าของพุทธธรรม ของพระราชวรมณี
  ๕. ลังกาวิภวต วันสังหารประชาชน ของโยฮัน เทวานันตะ
  ๖. ธรรมิกสังคมนิยม ของท่านพุทธทาสภิกขุ
  ๗. บทละครเรื่อง แค้น ของวีรประวัติ วงศ์พัวพันธ์
  ๘. บทละครเรื่อง ทางกลับคือการเดินทางต่อ ของศิข นัทธันท์ นายวิศิษฐ์ วังวิญญู และเพื่อนเป็นผู้แปล
  ๙. ข้อเขียนของโกมล
- ค) จัดทำวารสารทางการศึกษารายสามเดือนชื่อ *ปาจารย์สาร* โดยรับความอนุเคราะห์ที่มาจากมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
- ง) จัดทำ *จดหมายเหตุ* รายเดือน วิเคราะห์ และรายงาน เหตุการณ์บ้านเมืองที่น่าสนใจ เพื่อช่วยให้นักเรียนไทยในต่างประเทศได้ทราบ

ทั้งหนังสือพิมพ์ จุลสาร วารสาร และจดหมายเหตุท่าน
อาจบอกรับเป็นสมาชิกเอง หรือบอกรับให้แก่โรงเรียนหรือวัด
ในชนบทก็ได้ทั้งสองสถานหรือหากท่านจะมีจิตศรัทธาบริจาค
เงินทองแก่มูลนิธิ ฯ เพื่อให้มูลนิธิ ฯ ได้จัดทำกิจกรรมในวง
กว้างออกไป มูลนิธิ ฯ ก็จะมีรู้สึกยินดีเป็นอย่างมาก

หัวข้อปาฐกถาในวันนั้นคือ **หลักการ สิทธิ เสรีภาพหลัง**

ปฏิวัติ ๑๔ ตุลาคม ผู้ที่จะแสดงปาฐกถาคือ นายเสนห์ จามริก
เป็นบุคคลที่คณะกรรมการ มูลนิธิโกมลคีมทอง มีมติเห็นพ้อง
ต้องกันเป็นเอกฉันท์ว่า เป็นผู้หนึ่งที่ได้ต่อสู้เพื่อสิทธิ เสรีภาพ
และความชอบธรรมในสังคมมาโดยตลอด และหลังจากวันที่

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นายเสนห์ จามริก กับผู้ที่มีทัศนคติ
คล้าย ๆ กันได้ร่วมกันจัดตั้ง **สหภาพเพื่อสิทธิและเสรีภาพ** ขึ้น
เพื่อทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงปกป้อง สิทธิ เสรีภาพของปวง
ชนชาวไทย ปัจจุบันนายเสนห์ จามริกดำรงตำแหน่งประธาน
สหภาพเพื่อสิทธิและเสรีภาพ และเป็นประธานคณะกรรมการ
ที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการของอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีก
ด้วย

หลักการ สิทธิ เสรีภาพ หลังปฏิวัติ ๑๔ ตุลาคม จะเป็น
เช่นไรนั้นขอเชิญท่านผู้เกี่ยวข้องรับฟังจาก นายเสนห์ จามริก
ได้ ณ บัดนี้

หลักการสิทธิ เสรีภาพ หลังปฏิวัติ ตุลาคม ๒๕๑๖

ท่านที่เคารพทั้งหลาย ก่อนอื่น ผมใคร่ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการมูลนิธิโกมลคีมทอง ในการที่กรุณาให้เกียรติ แก่ผมมา ทำการบรรยายในโอกาสนี้ อันเป็นการแสดงความระลึกถึงคุณ โกมล คีมทอง ผู้ล่วงลับไปเมื่อสี่ปีก่อน ผมเองนั้นมิได้รู้จักกับท่านผู้เป็นการส่วนตัว แต่ก็ทราบและตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญเกี่ยวกับชีวิตกิจกรรม และเกียรติคุณของคุณโกมล คีมทอง อย่างน้อยก็เท่าที่ได้ติดตามสลับรับฟังจากแวดวงของ บรรดามิตรสหายซึ่งมีอยู่หลาย ๆ ท่านด้วยกันในที่ประชุมนี้ที่ผม เคารพนับถือว่าเป็นคนดี

จุดประสงค์ของมูลนิธิฯ ดังที่กล่าวขวัญถึงกันเมื่อสักครู่มาน บอกว่ามุ่งเพื่อ “การกระตุ้นเตือน ส่งเสริม รักษา และช่วย ให้บุคคลสำนึกในความเสียสละเพื่อสังคม ใฝ่หาความรู้ มีอุดมคติ

มีความกล้าหาญ และมีความเป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง” นั้น โดย
สาระก็คือการเสริมสร้างคนดีนั่นเอง ประเด็นอยู่ตรงที่ว่า คนดี
นั้นคืออะไร ในทัศนะของผม คุณโกมล กิมทอง จัดได้ว่า
เป็นแบบฉบับของคนดีกล่าวคือ เป็นคนมองเห็นธรรม แล้วก็
ปฏิบัติธรรมดีทั้งทางจิตใจและด้วยการประพฤติปฏิบัติต่อเพื่อน
มนุษย์ ไม่ใช่เอาดีแต่ต่อตัวเอง หรือดีเพียงแค่การรักษฐานะ
วงศ์ตระกูล ยศ สมบัติ หรือตำแหน่งอำนาจ ซึ่งมีหลงยึด
มั่นเป็นคุณค่าสูงสุดกันทุกวันนี้ ถ้าหากเราจะเข้าใจคุณค่าความ
สำคัญของคนดีกันให้ถ่องแท้ ก็จะต้องมองกันให้กว้างขวาง ให้
กระจ่างชัด ไม่ใช่เอาแต่ยกย่องสรรเสริญกันเป็นส่วนตัว เป็น
มุขโกลนนะ แต่ทว่าจะต้องเฟื่องเสียงกันไปถึงคุณความดีงามอันพึง
บังเกิดแก่สังคมส่วนรวม และผมก็แน่ใจว่าความเป็นคนดีของ
คุณโกมล กิมทอง นั้นมีส่วนที่เป็นคุณค่าต่อสังคมอย่างเอนก
อนันต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในหัว
เลี้ยวหัวต่อ ของการเปลี่ยนแปลงอันสำคัญยิ่งยวด และก่อให้เกิด
ปัญหาประเด็นเกี่ยวข้อถึงหลักการสิทธิเสรีภาพในแง่ที่เป็น
หลักค่านิยมทางสังคมใหม่ ซึ่งผมตั้งใจจะเสนอเป็นข้อคิดไว้ใน
โอกาสนี้ อย่างน้อยที่สุด พอให้เห็นเป็นเค้าแนวของปัญหาบ้าน
เมืองในยุคปัจจุบัน ซึ่งตามความเข้าใจของคนสอนหนังสืออย่าง

ผม เชื่อว่าจะมีความหมายสำคัญเกี่ยวกับชะตา อนาคตการ
เปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

ตามความรู้ความเข้าใจของเรา ไม่แต่เพียงเราจะรู้ว่าคนเป็น
สัตว์สังคมเท่านั้น หากเรายังอยากจะเชื่อกันอีกด้วยว่า คนซึ่ง
ได้แก่พวกเรา ๆ นี้เองเป็นสัตว์อันประเสริฐ ถ้าเป็นเช่นนั้น
สัญชาตญาณของเราเองก็น่าจะเป็นเครื่องเตือนสติกันบ้างว่า อัน
การเป็นคนดีนั้นย่อมไม่อาจแยกต่างหากออกไปจากความจำเป็น
ที่จะต้องมีชีวิตสังคมที่ดี ผมใคร่ขอรบกวนเวลาของท่านที่เคารพ
อีกสักเล็กน้อยในตอนต้นนี้ในเรื่องของคนดี หรือมีชีวิตแห่งความ
ดี เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระที่เราจะพูด
ถึงกันต่อไป และในที่นี้ผมก็ขออ้างถึงธรรมเนียมการเรื่อง พุทธธรรม
ของท่านเจ้าคุณศรีวิสุทธิโมลี (ปัจจุบันดำรงฐานะเป็นพระราช
วรมุนี) ซึ่งแยกแยะแสดงให้เห็นชัดถึงความแตกต่างห่างไกล
ระหว่างชีวิตสองรูปแบบด้วยกัน กล่าวคือชีวิตแห่งปัญญาแบบ
หนึ่งและอีกแบบหนึ่งเป็นชีวิตแห่งความยึดมั่นเดิมนั้น สำหรับ
ชีวิตแบบหลังนี้ ผมไม่ประสงค์จะสาธยายอะไร เพราะมีตัวอย่าง
ให้เห็นอยู่ดาษดื่นรอบ ๆ ตัวเรา แต่ใคร่ตั้งข้อสังเกตเพียงสั้น ๆ
ในที่นี้ว่า แนวโน้มของสังคมไทยไปในทางประพฤติกปฏิบัติใน
แบบอย่างเช่นว่านี้จะกำลังจะกลายเป็นสมณนิยมหลงผิดบิดเบือน

ชีวิตสังคมให้ห่างเหินออกไปจากกฎแห่งสังขารมอยู่ทุกวี่วันนั้น
อาจถึงจุดที่เป็นพิษเป็นภัยต่อความเจริญก้าวหน้าและในที่สุดต่อ
ความมั่นคงรอดอยู่ของบ้านเมืองโดยส่วนรวมได้ เราได้เห็นตัว
อย่างมากมายแล้วในข้อนี้ในประวัติศาสตร์มนุษยชาติทั้งอดีตสมัย
และในชั่วชีวิตของเราเอง เพราะฉะนั้นเราจะประมาทไม่ได้เลย
ไม่ว่าใครผู้ใดหรือฝ่ายใดจะมองและเข้าใจชีวิตในเชิงของการต่อสู้
สู้อย่างไรก็ตามที่ แต่ทางออกที่แท้จริงขึ้นอยู่กับแนวทางที่มนุษย์
และสังคมมนุษย์จะเลือกเดินชีวิตของตนเอง อันได้แก่วิถีชีวิต
แห่งปัญญา แนวทางของปัญญานี้คืออย่างไร ก็คือแนวทาง
ของชีวิตที่อุดมด้วยความเป็นอิสระเสรีในจิตใจ และความ
นึกคิดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น พ้นจากความเป็นทาสของ
อคติอารมณ์ เห็นแก่ประโยชน์ความต้องการเฉพาะส่วน
ตนและพวกพ้องบริวารในวงแคบ ชีวิตของคนและสังคม
ซึ่งอาศัยจิตใจอิสระเสรีนี้เป็นเครื่องส่งเสริมให้สามารถเข้าใจ
และมองเห็นทะลุเห็นชีวิตและประโยชน์สุขที่กว้างใหญ่ไพศาล สอด
คล้องกับสภาวะของเหตุและผลตามหลักธรรมอันมีสั่งสอนอยู่ใน
พุทธศาสนาที่ว่า “เอกธมฺโม ภิกฺขุเช โลกเ อุปฺปชฺชมาโน
อุปฺปชฺชติ พาหุชนสุชาย พาหุโน ชนสุสฺส หิตาย สุชาย” ซึ่งแปล
ความว่า “ดูก่อนท่านทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่ง เมื่อเกิดขึ้นในโลก

ยอมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแห่งชนเป็นอันมาก เพื่อความต้องการ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสำราญแห่งชนเป็นอันมาก”
(จากเอกนิบาตคัมภีร์ อิติวุตตกะ)

ท่านที่เคารพทั้งหลาย เมื่อพูดมาถึงหลักการเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่อย่างนี้แล้ว ก็ขอให้เราลองทวนมาคิดพิจารณาคุณสถานการณ์ในสังคมไทยของเราดูบ้าง ซึ่ง ณ บัดนี้เต็มไปด้วยปัญหาความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนระส่ำระสาย ความหิวโหยและชิงชัง และความแตกแยกอยู่โดยทั่วไป และนับวันจะยิ่งเพิ่มพูนขึ้น ในขณะที่เดียวกับที่ยังวันผู้คนคุยิ่งพากันละเลยหลักการประจำชีวิตข้ออันมากชน ๆ อย่างน่าวิตก แต่สิ่งที่น่าวิตกยิ่งไปกว่านั้นก็คือ จนบัดนี้หลังจากเหตุการณ์ ตุลาคม ๒๕๑๖ เราก็คงไม่ได้มีท่าทีว่าจะเรียนรู้และฉลาดเท่าทันต่อชีวิตขึ้นไปกว่าเท่าที่เคยคิดเคยทำจำเจกันมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังสยบความคิดจิตใจของเราอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการ ซึ่งโดยธรรมชาติแล้ว ไม่มีทางที่จะคิดหรือเห็นอะไรได้เกินไปกว่าอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตนและสมุนบริวาร ตรงนี้เองกระมังที่เป็นสมุฏฐานที่มาของความ งมงายโง่เขลาต่อ กฎธรรมจาสามัญ ที่สุดของชีวิต เขลาต่อกฎของการเปลี่ยนแปลงซึ่งไม่มีคนใด สังคมใดสามารถหลีกเลี่ยงได้ และในที่สุด เขลาต่อการที่จะสามารถ

สร้างสรรค์พลังความคิด และพลังใจเพื่อควบคุมวิถีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปโดยราบรื่นตามแนวทางของเหตุและผล

ถ้าฟังก์ชันเปลี่ยนแปลงในตัวของมันเอง คงจะไม่ใช่เป็นตัวสร้างปัญหาขึ้นเท่ากับตัวเงื่อนไขข้อเท็จจริงที่ว่า เราพยายามเข้าใจถึงลักษณะธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงกันหรือไม่อย่างไร อันที่จริงปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเรานั้นก็ได้มีการพูดกันวิจารณ์กันมามากมายทั้งก่อนและหลังเหตุการณ์ เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ ผมเพียงใคร่ขอย้ำถึงสองประเด็นที่สำคัญในที่นี้พอเป็นแนวทางให้เห็นปัญหาเกี่ยวกับหลักการทางสังคม ซึ่งสังคมไทยกำลังประสบอยู่ในปัจจุบันนี้ กล่าวคือในประการแรก สภาวะเปลี่ยนแปลงขั้นมูลฐานในทางสังคม และเศรษฐกิจบังเกิดผลทำให้สังคมไทยเราผ่านพ้นจากสภาวะ ของความสัมพันธ์ในสังคมที่เคยกลมกลืนสมานฉันท์ มาสู่สภาวะของสังคมที่เกิดความถกเถียงแตกแยกและเต็มไปด้วยปัญหาขัดแย้ง เราจะนิยมชมชอบกับการที่สังคมของเราจะต้องมีปัญหาคัดแย้งกันหรือไม่เพียงใดนั้น ไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ประเด็นอยู่ตรงที่ว่าสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยเป็นเช่นนั้น ประการที่สองหลักการทางสังคม กล่าวคือหลักการความสัมพันธ์ เพื่อการอยู่ร่วมกัน ในสังคมไทยยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาวะเปลี่ยนแปลงได้ และ

นี่เป็นปัญหาวิกฤตของการเปลี่ยนแปลงซึ่งกำลังเผชิญกับเราอยู่
ขณะนี้ หลักการทางสังคมที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของเรา
มาแต่อดีต ยึดถือระบบโครงสร้างอำนาจที่การแบ่งแยกกันแน
ชั้ระหว่างชนชั้นผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครอง เป็นระบบ
การปกครองแบบเจ้าคนนายคน ระบบการทำงานนั้นสนองความ
ต้องการของ สังคมไทยตามสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคมสมัยก่อน
แต่มาถึงสมัยปัจจุบันชีวิตเศรษฐกิจและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป
มีการสร้างอุตสาหกรรม การขยายตัวทางการค้า การขนส่ง คม
นาคมน ฯลฯ ก่อให้เกิดกลุ่มชนสาขาอาชีพและกลุ่มชนต่าง ๆ มาก
มาย บัจจุบันเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นบ่อเกิดของปัญหาความขัด
แย้งแตกต่างอันนับวันจะยิ่งทวีขึ้นในสังคมปัจจุบัน แต่ในขณะ
เดียวกัน อำนาจและหลักความสัมพันธ์ในสังคมไทยยังคงยึดติด
อยู่กับระบบราชการเดิม แทบไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนอะไรนัก
แม้แต่ภายหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕ ระบบเผด็จการทางทหารซึ่ง
ตั้งต้นมาแต่รัฐประหารปี ๒๔๙๐ ใช้ความพยายามอย่างหนัก
แน่นในอันที่จะขจัดและลดล้างปัญหาของการเปลี่ยนแปลงและ
การขัดแย้งเช่นว่านี้ ด้วยกำลังอำนาจ แต่แล้วกลับล้มเหลว เหตุ
การณ์ตุลาคม ๒๕๑๖ ควรจะเป็นบทเรียนได้อย่างดี ก่อนหน้า
นั้นผมได้เคยตั้งข้อสังเกตถึงระบบราชการของไทย^๒ เราว่า เป็น

กลไกบริหาร ที่กำลังแยกตนเอง ออกจากประชาชน และไม่อาจ
สนองความต้องการเรียกร้องและปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชนส่วน
ใหญ่ได้ แต่เมื่อมีการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม
ซึ่งกลุ่มชนส่วนน้อยกลับกลายเป็นฝ่ายได้เปรียบทั้งในแง่ของค่า
ล้างอำนาจในทางเศรษฐกิจและในแง่ความสามารถ ที่จะใช้อำ
นาจอิทธิพลของกลไกบริหารราชการให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน
ได้ 'ระบอบปฏิวัติ' สมัยสุฤษดิ์-ถนอม-ประภาส ทำการปกครอง
ด้วยระบบ 'ประกาศคณะปฏิวัติ' ลิดรอนสิทธิเสรีภาพอันพึง
มีพึงได้ ของกลุ่มชน ผู้ยากไร้ทั้งมวลในอันที่จะ รวมพลัง ทัศน
อิทธิพลของกลุ่มชนฝ่ายได้เปรียบในเชิงกำลังทางเศรษฐกิจ ทำน
ที่เคารพทั้งหลาย ถึงตอนหนึ่งถึงที่ภาพพจน์และบทบาทฐานะของ
กลไกบริหารราชการไทยได้แปรเปลี่ยนไปจากภาพพจน์ และ
บทบาทฐานะที่เป็นเจ้าคนนายคนดังเช่นในสมัยก่อน หากแต่
กำลังกลายเป็นกลไกของการขูดรีดในทางเศรษฐกิจ อันเป็น
ปัญหาปากท้องของประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ และเงื่อนไข
ปัจจัย^{๕๗} เป็นมูลเหตุรากฐานก่อให้เกิดการแบ่งแยก และช่องว่าง
เหลื่อมล้ำในระบบอำนาจ และความสัมพันธ์ภายในสังคมไทยเรา
ตลอดมาจนถึงทุกวันนี้

ในสถานะเสื่อมโทรมและกดขี่อันเรอรังและทวีความรุนแรง

ยิ่ง ๆ ขึ้นทุกขณะของการต่อสู้ซึ่งไหวซึ่งพริบทางอำนาจและผลประโยชน์ภายในระบอบเผด็จการทางทหาร เฉพาะอย่างยิ่งหลัง 'การปฏิวัติ' ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี ๒๕๐๑ ย่อมไม่เป็นที่น่าประหลาดอะไรที่จะเกิดการกบฏขึ้นต่อสู้ ซึ่งสะท้อนปรากฏออกมาในรูปของขบวนการทางปัญญาความคิด เริ่มต้นจากกลุ่มปัญญาชนในวงการนักเขียน และสถาบันอุดมศึกษาบางส่วน จนในที่สุดแพร่ขยายไปยังกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ถ้าเราสังเกตงานเขียนและการอภิปรายวิพากษ์วิจารณ์ในช่วงประมาณสิบปีที่ผ่านมา ก็จะเห็นเป้าหมายชัดเจนว่าเป็นการมุ่งประท้วงโต้แย้งระบบอำนาจและความสัมพันธ์ในสังคม ในความเข้าใจของผมขบวนการทางปัญญาความคิดเช่นว่านี้ นับเป็นสัญญาณให้รู้ถึงกระแสคลื่นของการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ ประเด็นมีอยู่ว่าเราจะให้ความเข้าใจกับกระแสคลื่นทางปัญญาความคิดนี้อย่างไรกัน เรายังอยากเข้าใจหรือบ้ายสีให้เห็นเป็นเรื่องของ 'มอที่สาม' หรือการบ่อนทำลายของคอมมิวนิสต์ ทำนองนี้อยู่ต่อไปอีกหรืออย่างไร ถ้าหากเหตุการณ์เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ จะให้บทเรียนอะไรแก่เราบ้าง ผมก็เชื่อว่าเราน่าจะยังมีเวลาและช่องทางที่จะมองหาความหมายของสิ่งเหล่านี้ด้วยวิชา ด้วยจิตอันเที่ยงธรรม และด้วยความมุ่งหมายเพื่อสร้างสรรค์ ในแง่ที่ผม

ใครเสนอแนวความเข้าใจจากถ้อยคำของปอล ริเกอร์ ซึ่งเขียน
ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาในฝรั่งเศสไว้ในหนังสือ
พิมพ์ เลอมองด์ ว่า

“มันเป็นการปฏิวัติทางวัฒนธรรม ก็เพราะเป็นการโต้แย้ง
ต่อโลกทัศน์ ต่อหลักความคิดเกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นเครื่องกำหนด
โครงสร้างเศรษฐกิจและการเมือง และระบบความสัมพันธ์ทั้ง
หมดของมนุษย์ การปฏิวัตินี้โจมตีระบบนายทุนไม่แต่เพียง
เพราะเหตุว่าระบบนายทุนล้มเหลวไม่สามารถทำให้บังเกิดความ
ยุติธรรมทางสังคมขึ้นได้เท่านั้น แต่เพราะเหตุว่า ระบบนาย
ทุนสามารถทำได้ดีจนเกินไป ในการขังกองผู้คนให้ลุ่มหลงมัวเมา
อยู่กับการกินคืออยู่ที่ในเชิงปริมาณ (การปฏิวัติ) โจมตีกลไก
บริหารบ้านเมือง ไม่แต่เพียงเพราะเหตุว่าเป็นเครื่องถ่วงและ
ทำงานไม่ได้เรื่องเท่านั้น แต่เพราะเหตุว่ากลไกบริหาร ทำให้
คนตกอยู่ในบทบาทเยี่ยงทาสในความสัมพันธ์ ในระบบโครง
สร้างอำนาจและระบบความสัมพันธ์ทั้งหมด ซึ่งคนเหล่านี้รู้สึก
ชิงชัง ประการสุดท้าย (การปฏิวัตินี้) โจมตีความรู้หลักการ
ของสังคม ซึ่งทำนองเดียวกับเนื้อร้ายมะเร็ง มันไม่ได้มีจุด
มุ่งหมายอะไรมากไปกว่านั้นที่จะเกิดขึ้นมาเท่านั้นเอง ในสถานะ
ของสังคมที่ขาดจิตสำนึกเช่นนี้ การปฏิวัติทางวัฒนธรรมพยายาม

ยามที่จะแสวงหา^๑ทางเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งดีงาม สร้างสรรค์
ความคิดและค่านิยมทั้งหลายอันสัมพันธ์ต่อดุคมุ่งหมายของสิ่ง
เหล่านี้ ภารกิจเช่นว่านี้เป็นเรื่องใหญ่ไพศาล จะต้องกินเวลา
แรมปี หรือสิบ ๆ ปี หรือนับร้อย ๆ ปี..."๓

ท่านที่เคารพทั้งหลาย ถ้าหากเราจะให้ความเข้าใจกับขบวนการ
นักศึกษา และขบวนการทางปัญญาความคิดโดยทั่วไปในบ้านเมือง
ไทยของเราเป็นทำนองปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมเช่นที่เป็นไป
ในประเทศฝรั่งเศส ผมคิดว่าจะช่วยทำให้เราเข้าใจความหมาย
ของเหตุการณ์ซึ่งผมใช้เรียกว่า 'ปฏิวัติตุลาคมเมื่อปี ๒๕๑๖'^๔ ได้
ดีขึ้น ผมเชื่ออย่างนั้นและขอเรียนเสียก่อนว่าแนวทัศนะที่เสนอ
ในที่นี้ ท่านที่เคารพอาจไม่เห็นด้วย แต่อย่างน้อย ผมก็เห็นว่า
มันเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้ปลดปล่อยความนึกคิดจิตใจของเรา
ให้หลุดพ้นจากแอกของความลุ่มหลงมัวเมา จากคำโฆษณาชวน
เชื่อโป๊ปตมดเท็จทั้งหลายเพื่อจะได้เข้าถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลง
ความขัดแย้งและความเป็นธรรมกันอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นสิ่งที่
ขบวนการนักศึกษา และมวลชนส่วนใหญ่ เรียกร้อง แสวงหากัน
อยู่ทุกวันนี้

'การปฏิวัติตุลาคม ๑๖' ดังที่เห็นกันอยู่แล้ว ไม่ใช่เป็นการ
ปฏิวัติในความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไป หากเป็นขบวนการซึ่ง

ไม่ได้มีผู้นำมุ่งต่อสู้เพื่อแสวงหาและเสวยอำนาจ และในประการสำคัญเป็นการปฏิวัติที่ไม่ได้เสนอทางออกให้กับสังคม ในเชิงของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกี่ยวกับอำนาจและระบบความสัมพันธ์ในสังคมไทย ในแง่นี้ปฏิวัติตุลาคมนั้นจัดได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม มุ่งประท้วงโจมตีต่อหลักการปกครองและความสัมพันธ์แบบเจ้าคนนายคน ซึ่งผมขอใช้เรียกว่าเป็นหลักการของอภิสิทธิ์ หลักการอันนี้เป็นหลักการที่ไม่สามารถตอบสนองปัญหาการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันได้ ดังที่เหตุการณ์และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าตุลาคมนำมาให้เห็นสังคมไทยอยู่ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ ในทางสังคมและเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มีผลกระทบอย่างสำคัญยิ่งต่อระบบวัฒนธรรมอันเป็นเครื่องกำหนดสถานภาพและความสัมพันธ์ในทางอำนาจและผลประโยชน์ในสังคมไทย เหตุการณ์ประท้วงโจมตีระบอบถนอม-ประภาส โดยรากฐานเป็นการประท้วงโจมตีต่อหลักการทางสังคมแบบเก่าซึ่งไม่สามารถกำหนดความสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มชนต่าง ๆ ให้อยู่ร่วมกันได้โดยสันติ ยิ่งไปกว่านั้น หลักการของอภิสิทธิ์ชนยังนำมาซึ่งความแตกแยก ความชิงชัง และความเป็นปฏิปักษ์ เพราะเหตุที่ว่าหลักการของอภิสิทธิ์ชนนี้เองที่กลายเป็นเกราะคุ้มกันการกอบโกย

แสงอำนาจและชุกรีคผลประโยชน์ ของระบบราชการและนาย
ทุนเหนือประชาชนส่วนใหญ่ผู้ยากไร้ อริสโตเติล ปราชญ์กรีก
เคยตั้งข้อสังเกต ไว้ที่น่าสนใจ ถึงสังคมแบบที่ คนมีมมมมมมมม
ไปคนจนก็จนเกินไป ซึ่งก็จะเต็มไปด้วยคนพวกหนึ่งที่เอาแต่
ถืออำนาจถือตนเป็นใหญ่ไม่รู้จักเคารพกฎเกณฑ์อะไร กับคนอื่น
พวกหนึ่ง ไม่รู้จักปกครองแม้แต่ตนเอง เอาแต่อยู่ได้บังคับ
ของผู้อื่น

“ผลก็คือ รัฐที่มีแต่นายกัฬทาส ไม่ใช่รัฐของเสรีชน
หากเป็นรัฐที่มีแต่ความริษยาของฝ่ายหนึ่ง กับความเหยียด
หยามจากอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่มีอะไรที่จะฟื้นต่อเจตนารมณ์แห่ง
มิตรภาพหรือ ความพอประมาณ ของประชาคมทางการเมืองยิ่ง
ไปกว่านี้อีกแล้ว ประชาคมย่อมขึ้นอยู่กับมิตรภาพ และเมื่อใด
เกิดความไม่เป็นปฏิกิริยาขึ้นมาแทนที่มิตรภาพ คนย่อมจะไม่
ร่วมในวิถีทางเดียวกัน รัฐหนึ่ง ๆ พึงมุ่งให้เป็นสังคมที่ประกอบ
ไปด้วย คนเสมอเท่าเทียมกันที่จะเป็นไปได้” ...^๕

ท่านที่เคารพ ข้อสังเกตของอริสโตเติลเมื่อกว่าสองพันปีที่
ล่วงมา นับว่ามีส่วนที่อธิบายสภาพบรรยากาศภายในสังคมไทย
เป็นอย่างดีทั้งก่อนและหลังตุลาคม ๒๕๑๖ กล่าวคือความรู้สึก
อันเป็นปฏิกิริยาต่อกันทั้งในเชิงสถานภาพ อำนาจ และผลประ

โยชน์ ขบวนการนักศึกษาและประชาชนที่ทำการประท้วงและ
โค่นระบอบเผด็จการทางทหารลงไป แต่ในขณะเดียวกันไม่ได้
มีเป้าหมายที่จะขึ้นเสวยอำนาจ หรือเสนอทางเลือกให้แก่มหาชน
นั้น โดยพฤติกรรมเป็นการเรียกร้องต้องการหลักการทางสังคม
ใหม่ เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติและเพื่อร่วมกันเผชิญปัญหา
วิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง และความขัดแย้งของสังคมสมัยใหม่
หลักการเช่นว่านี้คือ หลักการของสิทธิเสรีภาพ และนี่คือความ
หมายของการปฏิวัติทางวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงการเรียกร้อง
ต้องการของมวลชน ในอันที่จะให้ได้มีการรับรู้รับรองในฐานะ
ความเสมอภาคทัดเทียมและสิทธิเสรีภาพ หลักการสิทธิเสรีภาพ
ในสภาพการต่อสู้ทางวัฒนธรรมเมื่อเดือนตุลาคม ๑๖ และสภาพ
ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงออกของบรรดา
กลุ่มชนที่อยู่ในฐานะเสียเปรียบของสังคมอย่างเช่น กรรมกรชาว
ไร่ชาวนา หลักการสิทธิเสรีภาพหลังปฏิวัติตุลาคม จึงให้ความ
หมายแตกต่างห่างไกลกับประกาศสิทธิเสรีภาพที่เราได้ยินได้ฟัง
กันมาตั้งแต่ครั้งเปลี่ยนแปลงการปกครองเดือนมิถุนายน ๒๔๗๕
หลักการเดียวกัน ซึ่งเคยมีค่าเป็นเพียงเครื่องมือต่อสู้ทางการเมือง
เฉพาะภายในแวดวงของอภิสิทธิ์ชนนั้น มา ณ บัดนี้ เป็น
สิ่งที่กำลังค้นคว้าแสวงหาและเรียกร้อง และประการสำคัญที่สุด

เป็นเรื่องรุกระเกี่ยวโยงโดยตรงต่อบัญหาปากท้อง ทุกข์สุขและ
ศักดิ์ศรีของมหาชนส่วนใหญ่ การตื่นตัวต่อสู้ของพลังมวลชน
หลังปฏิวัติตุลาคมนั้น ย่อมเป็นพลังคุกคาม โดยตรงต่อฐานอำนาจ
และผลประโยชน์ของกลุ่มอภิสิทธิ์ชน การแข็งขันต่อต้านและ
ตอบโต้ย่อมจะเกิดขึ้นตามมาดังที่กระทำกันอยู่ขณะนี้ และทำ
ท่าว่าจะขยายตัวและความรุนแรงยิ่ง ๆ ขึ้นตามลำดับ ช่วงเวลา
หลังจากปฏิวัติตุลาคมนั้น เท่ากับเป็นเครื่องทดสอบ ครองสำคัญยิ่งใน
ประวัติศาสตร์ของสังคมไทยว่า เราจะมีพลังปัญญาสามารถพอ
หรือไม่เพียงใด ในอันที่จะผ่อนคลายนโยบายวิฤตการณ์เปลี่ยนแปลง
ของบ้านเมืองให้เป็นไปโดยสันติวิธี สามารถหลีกเลี่ยง
ชะตากรรมสงครามกลางเมืองอย่างเช่นที่ประเทศเพื่อนบ้านข้าง
เคียงของเราประสบอยู่ในเวลานี้ ซึ่งไม่มีทางที่จะคาดกันได้ว่า
จะจบสิ้นกันอย่างไร และจะมีอะไรที่เป็นคุณค่าเหลือไว้ให้แก่เรา
และลูกหลานต่อ ๆ ไปบ้าง ความพยายามที่จะต้านเพื่อคงสถาน
ภาพเก่า ๆ รังแต่จะเร่งให้บ้านเมืองเบนเข้าสู่ทิศทางของความ
รุนแรง ซึ่งคงมีไม่กี่คนที่ต้องการเช่นนั้น ทางเลือกที่สอดคล้อง
กับสภาพความเป็นจริงตามหลักเหตุและผล ตามความเข้าใจของ
ผม ยังมองไม่เห็นลู่ทางอื่นใดนอกจากการยอมรับเอาหลักการ
ของสิทธิเสรีภาพเข้ามาในระบบชีวิตของสังคมไทย ซึ่งหมาย

ความว่าจะต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจ และระบบ
ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

ในแง่หลักการ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.
๒๕๑๗ นับว่าบรรจุหลักการสิทธิเสรีภาพไว้อย่างเต็มภาคภูมิใน
หมวด ๓ (มาตรา ๒๗-๕๓) เรียกได้ว่าเกือบจะคัดเอามาจาก
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนทั้ง^๕ฉบับทีเดียว หลักการเหล่านี
แสดงถึงเจตนารมณ์และความพยายามส่วนหนึ่งที่จะสนองตอบ
ปัญหาเรียกร้องต้องการของสังคมปัจจุบัน แต่จะบังเกิดผลจริง
จริงในทางปฏิบัติหรือไม่^๕ เป็นเรื่องที่จะต้องคอยดูกันต่อไป
และขึ้นอยู่กับว่าพลังต่าง ๆ ในสังคมเราจะมีขันติธรรมและกำลัง
ปัญญาสามารถมองเห็นการณ^๕ไกลพอที่จะพยายามแสวงแนวทาง
ร่วมกันได้หรือไม่^๕ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขเวลาอันค่อนข้างจำกัด
และเพื่อประกอบเป็นแนวประเมินปัญหาสำคัญยิ่งในข้อนี้ ผมก็
ขอแยกแยะหลักการสิทธิเสรีภาพออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้^๕

๑. หลักการต้าน^๕ปัจเจกภาพและความเสมอภาค ใน
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หลักข้อนี้แสดงออกในรูปที่
เป็นการเรียกร้องยืนยันว่า คนเรานั้นเกิดมาเป็นอิสระและเสมอ
กัน^๕ในเกียรติ ในสิทธิ ในเหตุผลและมโนธรรม หรือว่าคนเรา
ย่อมมีสิทธิ์^๕อิสรภาพโดยไม่มี^๕การกีดกันทางเชื้อชาติ เพศ ภาษา

ศาสนา ตลอดจนหลักการที่บอกว่าคนทุกคนย่อมมีสิทธิในการ
ดำรงชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงของตนเอง รัฐธรรมนูญ
ของเราทำให้การรับรู้ในหลักทำนองเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในเรื่องความเสมอภาคที่ตัดเทียมระหว่างหญิงกับชาย แต่ในทาง
ปฏิบัติ แม้แต่หลักเบื้องต้นอย่างนี้ก็ยังคงถูกทำลายไปได้ ท่านที่
เคารพทั้งหลายคง ได้ยินได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับการพิจารณาร่าง
พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิของสตรีมาแล้ว ซึ่งผลที่สุดเมื่อถึง
คราวเอาจริงเอาจังเข้า ร่างกฎหมายฉบับนี้ก็ตกไปในสภานิติ
บัญญัติแห่งชาติ ประสพการณ์เรื่องนี้เป็นอุทาหรณ์ให้เห็นว่า
หลักการที่บัญญัติชัดไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของ
บ้านเมืองก็อาจถูกโต้แย้ง และฝ่าฝืนได้เหมือนกัน ในกระบวนการ
การบัญญัติกฎหมายธรรมดา

๒. สิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับครอบครัวและทรัพย์สิน เป็น
หลักการที่รับรองกรรมสิทธิ์ รับรองถึงความสำคัญของสิทธิใน
ครอบครัว และการประกอบอาชีพ หลักการข้อนี้จะสอดคล้อง
กับประเพณีนิยมอยู่แล้ว ปัญหาที่มีอยู่เพียงว่าจะกลายเป็นอุปสรรค
ผลักดันต่อเป้าหมายการปฏิรูปเปลี่ยนแปลง ซึ่งรัฐธรรมนูญนี้ได้
กำหนดเป็นหลักการไว้ เป็นต้นว่า ปัญหาผลักดันระหว่างสิทธิ
ในการสืบมรดก (มาตรา ๓๕ วรรค ๒) กับเป้าหมายของรัฐที่

จะขจัดความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจ (มาตรา ๗๙) ฯลฯ

๓. สิทธิเสรีภาพทางการเมือง กล่าวคือในทางความคิด
เห็น ความเชื่อ การรวมเป็นสมาคม การตั้งสหภาพแรงงาน
และการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง หลักการเหล่านี้มีบัญญัติ
ไว้อย่างบริบูรณ์เช่นเดียวกันในรัฐธรรมนูญปัจจุบัน แต่แล้วเมื่อ
มาถึงตัวกฎหมายสำหรับปฏิบัติการให้เป็นไปตามหลักการเหล่านี้
สิทธิเสรีภาพเช่นว่ากลับถูกบั่นทอนจำกัดลงไปดังจะเห็นได้จาก
พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ และพระราชบัญญัติพรรคการเมือง
เป็นตัวอย่าง นอกจากนั้นผมเองยังมีประสบการณ์เป็นส่วน
ตัวที่น่าสนใจจากการอภิปรายกันในสภานิติบัญญัติแห่งชาติถึง
ประเด็นเรื่องเสรีภาพในทางความคิดและความเชื่อ ซึ่งสะท้อน
ให้เห็นถึงบรรยากาศทางปัญญาความคิดในวงการของบรรดา
ผู้มีอำนาจหน้าที่ทั้งหลายขณะนี้ว่า ยังคงมองเห็นเสรีภาพในเรื่อง
ความคิด และความเชื่อ เท่ากับเป็นการเปิดช่องให้กับศัตรู
บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอมมิวนิสต์
แล้วใครก็ตามที่เห็นดีเห็นงามสนับสนุนหลักการข้อนี้แล้วไซ้ร ก็
คือศัตรูสำคัญของชาติบ้านเมืองเช่นเดียวกัน ประสบการณ์
ทำนองนี้สอดคล้องความคับแค้นชาติชั้นดิฐธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไข
จำเป็นในอันที่จะสร้างเสริมให้หลักการสิทธิเสรีภาพให้บังเกิดผล

อย่างจริงจังขึ้นมาได้ในที่สุด

๔. สิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ ได้แก่สิทธิที่จะหางานทำ ที่จะประกอบอาชีพ สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม สิทธิประการหลังที่กล่าวถึงนี้ มีข้อสังเกตว่าเป็นหลักการที่มีได้กำหนดไว้โดยตรงในรัฐธรรมนูญหมวด ๓ ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ หากแต่นำไประบุไว้ในหมวด ๕ ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐ (มาตรา ๘๙) ซึ่งชวนให้คิดว่าสิทธิขั้นนี้คงยังต้องอาศัยความพยายามผลักดันของรัฐอยู่ และถ้าเป็นเช่นนั้นการกำหนดอัตราค่าแรงงานที่เป็นธรรม ก็ยังจะต้องเป็นปัญหาขัดแย้งต่อสู้กันต่อไปอีก

๕. สิทธิเสรีภาพทางการศึกษา นับเป็นหลักการใหม่ ซึ่งเสริมด้วยการกำหนดภาระหน้าที่ของรัฐที่จะ 'พึง' ส่งเสริมและบำรุงการศึกษา ตลอดจนช่วยเหลือผู้ยากไร้ในเรื่องทุนและปัจจัยต่าง ๆ ในการเล่าเรียน (มาตรา ๗๒ และ ๗๓ ตามลำดับ)

๖. สิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะเป็นหลักประกันหลักการสิทธิเสรีภาพให้มั่นคงถาวร ในสังคมไทยต่อไป อาทิเช่น รับรองฐานะความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย หลักที่ว่าคนทุกคนอยู่ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมาย โดยเท่าเทียมกัน เหล่านี้หลาย ๆ อย่างที่จัดว่าเป็นหลักกฎหมาย

ทั่วไป หรือ ไม่ก็เป็นเรื่องกระบวนการพิจารณาติดตาม
ธรรมดา ๆ แต่บรรดานักกฎหมายทั้งหลายคงจะเห็นว่าเป็นประ
โยชน์ที่จะนำไปกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อให้กระบวนการยุติ
ธรรมทางศาลมีหลักประกันมั่นคงขึ้น ที่น่าประหลาดก็คือ เมื่อ
มาพูดถึงถึงกรณีของศาลทหาร (มาตรา ๒๑๑) ซึ่งกำหนดไว้
อย่างหละหลวม อันจะเป็นผลแบ่งแยกคนไทยด้วยกันให้ต้องตก
อยู่ภายใต้อำนาจศาลต่างระบบกัน คือระหว่างศาลทหารกับศาล
ยุติธรรมธรรมดา คุณไม่ผิดอะไรกับระบบสิทธิสภาพนอกอาณา
เขตสมัยก่อน ซึ่งคนในบังคับต่างชาติไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับ
ของศาลไทย บทบัญญัติอันเป็นผลยกเว้นสำคัญต่อหลักความ
เสมอภาคภายใต้กฎหมายอันหมายความว่าทุกคนอยู่ภายใต้บังคับ
กฎหมายฉบับเดียวกัน และศาลยุติธรรมเดียวกันเช่นว่านี้ หาก
ได้รับความสนใจโยติ จากบรรดาท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ทางกฎหมาย
แต่อย่างใดไม่ ผมจึงไม่สู้จะแน่ใจนักว่าต่อ ๆ ไปกระบวนการ
ยุติธรรมของเราจะถูกปล่อยให้เกิดมืออภิสิทธิ์ยกเว้นกันได้อีกเพียง
ใดหรือไม่

ท่านที่เคารพทั้งหลาย เท่าที่ผมนำเอาข้อสังเกตสิ่งละอันพัน
ละน้อยมาประกอบเป็นแนวทางพิจารณาถึงหลักการสิทธิเสรีภาพ
ประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ ก็คงพอทำให้เห็นภาพพจน์ของปัญหา

ความลึกลับรวนเร่ทั้งหลาย ซึ่งยังมีตามมากมายนระหว่าง
ทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ ดังที่ผมได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วในแง่ที่ว่า
รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เป็นประหนึ่งแรงเจตนารมณ์ส่วนหนึ่ง
ที่จะพยายามตอบสนองปัญหาในสังคมไทยสมัยนี้ ด้วยเหตุนี้ นอก
เหนือไปจากข้อบัญญัติหลักการที่มีส่วนละม้ายคล้ายคลึงกับปฏิญญา
สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว รัฐธรรมนูญของเราังมีส่วน
สะท้อนภาพปัญหาของสังคมไทยอีกโดยเฉพาะ อย่างเช่น บท
บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลในการที่จะยื่นเรื่องราวในการร้อง
ทุกข์ หรือฟ้องร้องให้หน่วยราชการรับผิดชอบ (มาตรา ๕๐-
๕๑) แต่กระบวนการยุติธรรมด้านนี้จะแก้ปัญหาคาไรใช้อำนาจ
บาทใหญ่และทุจริตในหน้าที่ราชการได้แก่ไหนนั้น เห็นจะเป็น
ความหวังอันเลื่อนกลางเต็มทีที่ทราบเท่าที่การควบคุม และรับผิดชอบ
ชอบทางการเมือง และความเป็นกลางของข้าราชการประจำ ซึ่ง
ก็เป็นหลักการที่รับรู้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน ยังไม่
สัมฤทธิ์ผล ความเลือนลอยซัดซังของทำนองเดียวกันจะเห็นได้ชัดยิ่ง
ขึ้นจากบัญญัติที่มุ่งเสริมหลักการสิทธิเสรีภาพในรูปแนวนโยบาย
แห่งรัฐด้านต่าง ๆ ทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม (หมวด
๕ มาตรา ๖๒-๙๔) อย่างเช่น ประกันความเสมอภาคทางการ
ศึกษา บริการการศึกษาภาคบังคับโดยไม่คิดมูลค่า ปณิธานที่จะ

ลดความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจและสังคม การปฏิรูปที่ดิน การประกันการมีงานทำและค่าแรงงานที่เป็นธรรม ฯลฯ หรือว่า ความมุ่งมาดปรารถนาที่จะปฏิรูปกลไกบริหารให้กระจายอำนาจ ออกไปสู่ท้องถิ่น ตามหลักการปกครองตนเอง (หมวด ๕ การปกครองท้องถิ่นมาตรา ๒๑๔-๒๑๗) สิ่งต่างๆ เหล่านี้หมายถึง การที่จะต้องกำหนดและใช้มาตรการทางเศรษฐกิจ การเมือง และการบริหารต่อระบบอภิสิทธิ์ผูกขาด ซึ่งคงมีอยู่คาบเกี่ยวกัน หลัง ตุลาคม ๒๕๑๖ หนทางที่จะดำเนินไปอย่างจริงจังตามหลักแนวทางของสิทธิเสรีภาพจะเต็มไปด้วยขวากหนาม และการต่อต้านตอบโต้ตลอดจนการกล่าวหาว่าร้ายถึงขั้นที่ประสบกันอยู่ สายทางเดิน ซึ่งจะต้องมีการปรับเปลี่ยนหลักการทางสังคมมาสู่แนวทางของสิทธิเสรีภาพ คงจะต้องสร้างความ ปวดร้าว ชักเคืองจากความขัดแย้ง และการเผชิญหน้าของพลังทางสังคมเศรษฐกิจต่างๆ และจะต้องอาศัยขันติความอดทนและเสียสละอย่างสูง แต่เมื่อเทียบกับวิถีทางเลือกอื่น ๆ แล้ว ค่าของของการสูญเสียจากผลของการใช้กำลังรุนแรง ไม่ว่าจะมาจากฝ่ายใดหรืออุดมการณ์ใดก็ตาม เป็นสิ่งที่บรรดาผู้รักความสร้างสรรค์พึงหลีกเลี่ยง ตรงกันข้าม หลักการสิทธิเสรีภาพเป็นวิถีทางของเหตุผลและปัญญาที่จะต้องร่วมมือร่วมใจกันพยายามเข้าใจกันถึงสภาพปัญหาของการ

เปลี่ยนแปลงและความหมายของชีวิตมนุษย์ในวงกว้าง และอย่าง
อิสระเสรี ความอดทน ความเสียสละและปัญญาที่จะคิดและ
ปฏิบัติด้วยความตระหนักชัดในสภาวะความเป็นจริงของชีวิตและ
ยึดมั่นในหลักธรรมเพื่อประโยชน์สุขของชนส่วนใหญ่^๕ คือปัญหา
ท้าทายของยุค^๕ ซึ่งเราท่านทั้งหลายจะต้องเผชิญร่วมกัน ประ
เด็นอยู่ที่ว่าเราจะให้ความเข้าใจ ใดๆแก่การ ปฏิวัติทางวัฒนธรรม
ในเดือนตุลาคม ตลอดจนเสียงเรียกร้อง ความตื่นตัวรวม
กลุ่ม การชุมนุมประท้วง การนัดหยุดงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
หมู่มวลชนผู้ยากไร้ กรรมกรและชาวนา เหล่านี้เราจะเข้าใจและ
ปฏิบัติ เพราะเห็นเป็นเพียงพลังหรือขบวนการที่ไปสร้างความ
แตกแยกบ่อนทำลายสังคม หรือว่าจะถือเป็นสัญญาณบอกให้เรา
รู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องรีบเร่งปรับเปลี่ยน และแก้ไขสมุฏฐาน
ความเจ็บไข้ภายในสังคมของเราเอง เพื่อเป็นโอกาสสร้างสรรค์
สังคมที่เป็นธรรม^๗ ^{๕ ๕๕} ทงนชนอยู่กับการตัดสินใจของเราเองที่จะ
เลือกเอาระหว่างวิถีทางของการใช้กำลังอำนาจ หรือวิถีทางของ
เหตุผลตามหลักการสิทธิเสรีภาพ

ในท้ายที่สุด สำหรับผู้ที่คลางแคลงสงสัยในปัญญาความ
สามารถของสังคมไทยที่จะฟันฝ่ากระแสคลื่นการเปลี่ยนแปลงและ
ปัญหา^๕ ย่างยากทงมวลตังพรรณนามานี้ ผมก็ใคร่ขออ้างธรรมกถา

ของท่านเจ้าคุณศรีวิสุทธิโมลีอีกครั้งหนึ่ง ถึงประเด็นที่ว่าลัทธิ
ธรรมในพุทธศาสนา “แสดงให้เห็นท่าทีของพุทธธรรมต่อชีวิต
ของสังคม ยืนยันว่าพุทธธรรมมองเห็นชีวิตด้านในของบุคคล
โดยสัมพันธ์กับคุณค่าด้านนอก (คือ) ทางสังคมด้วย และถือว่า
คุณค่าทั้งสองด้านนี้เชื่อมโยงต่อเนื่องถึงไม่แยกจากกัน และสอดคล้อง
ต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”^๖

ในแง่^๗ ความเข้าใจทั่ว ๆ ไปที่ว่าพุทธศาสนาเป็นลัทธิธรรม
คำสั่งสอนเพียงเพื่อการแสวงทางรอดเฉพาะบุคคล จึงไม่ตรงกับ
เจตนารมณ์ที่แท้จริง ในทางตรงกันข้าม ดังที่ธรรมกถา^๘ ได้แยก
แยะความหมายของพุทธศาสนาเป็นสังฆธรรม กล่าวคือเป็นการ
สอนที่เกี่ยวกับกฎธรรมชาติหรือสภาวะที่เป็นจริง อีกแง่หนึ่งของ
พุทธศาสนาคือ แง่ที่เป็นจริยธรรม “เป็นการถือเอาประโยชน์
จากความรู้ ความเข้าใจ ในสภาวะของความเป็นไปของสิ่งทั้ง
หลาย แล้วก็นำมาในทางที่เป็นประโยชน์”^๙

ท่านที่เคารพ ผมเชื่อว่าถ้อยคำจากธรรมกถา^๘ คงจะเป็นกระ
จกส่องให้เราท่านทั้งหลาย ได้มองเห็นตัวเรา ได้ติดตาม สมควรว่า
เรามี และควรจะต้องมีท่าทีอย่างไรต่อสภาวะ และปัญหาการ
เปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองในปัจจุบัน^{๑๐} เรายังจะพอมีเวลาและ
โอกาส^{๑๑} คงความหวังกันได้หรือไม่ว่า ลัทธิธรรมแห่งพุทธศาสนา

จะช่วยเป็นประทีปส่องทางให้เราสามารถมองชีวิต และปัญหา
ด้วยความเข้าใจอันถ่องแท้ และเผชิญชะตากรรมร่วมกันด้วย
ความถ่อมตน และขันติธรรมต่อกัน ทงหนงนนักเป็นเรื่องที่ว่า
เราทั้งหลายสมควรใจที่จะใช้ชีวิตกันด้วยปัญญาความรู้ หรือว่า
ด้วยอารมณ์ที่มองเห็นแต่ประโยชน์สุขเฉพาะตัว ขอขอบคุณครับ

ปาฐกถาเรื่องนแสดง ณ ห้องประชุมคณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘

เชิงอรรถ

๑. พระศรีวิสุทธิโมลี 'พุทธธรรม' ใน *วรรณไวทยากร* ชุมนุมบทความทางวิชาการ ถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครราชสีมาฯ ประพันธ์ ในโอกาสที่พระชนม์ครบ ๘๐ พรรษาบริบูรณ์ (โครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ ๒๕๑๔) เล่ม

๑ หน้า ๔๗-๕๒

๒. เสน่ห์ จามริก "การเปลี่ยนแปลงและอนาคตของสังคมไทย" ใน *เอกลักษณ์ของสังคมไทยในอนาคต* (สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๑๔) หน้า ๑๐๕-๑๒๘

๓. ถัดแปลจาก Paul Ricoeur ใน *Le Monde* อ้างใน Noam Chomsky, *For Reasons of State* (Fortuna, 1973) หน้า ๖๕

๔. เสน่ห์ จามริก "การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม" (*วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ ๓ เล่มที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๖) หน้า ๑๖๐-๑๖๐

๕. ถัดแปลจาก Ernest Barkes, *The Politics of Aristotle*, Oxford The Clarendon Press 1952 หน้า ๑๘๑

๖. "พุทธธรรม" หน้า ๑๘๗

๗. "พุทธธรรม" หน้า ๑๑

การปฏิรูปชีวิตชาวบ้าน
ทยกกระบัตร

พระครูสาครสังวรกิจ

คำปรารภ

มูลนิธิโกมลคีมทอง มีวัตถุประสงค์ในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชน และคำจูนพระศาสนา ดังที่ได้เคยตีพิมพ์หนังสือในแนวนี้หลายเล่ม และได้ให้การสนับสนุนทางการเงินแก่โครงการอบรมพระสังฆาธิการในภาค ๔ และภาค ๕ ซึ่งมีพระเดชพระคุณพระวิสุทธีวงศาจารย์ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เป็นประธานในการอบรม เป็นต้น

เนื่องในวาระ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ อันเป็นวันคล้ายวันตายของครูโกมล คีมทอง มูลนิธิ ฯ มีความยินดีที่ได้มีโอกาสดังตีพิมพ์หนังสือ พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน : การปฏิรูปชีวิตของชาวบ้านที่ยกกระบัตร อันเป็นการบันทึกงานของท่านพระครูสาครสังวรกิจ เจ้าคณะตำบลยกกระบัตร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

พระครูสาครสังวรกิจเป็นพระที่มีความสนใจและมุ่งมั่นที่จะ
ช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ก่อรูปชมรมสภ
ปัญญาเฉลียวฉลาดในประยุกต์วิทยาชุมชน จึงมีผลงานเป็นที่
อศจรรย

ชีวิตของชุมชนที่ยกกระบัตร เปลี่ยนจากหน้ามือ เป็นหลังมือ
ความอดอยากยากแค้นหมดไป ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งเพราะ
น้ำเค็มท่วมไร่นาเคย เด็กหนุ่มสาวจากยกกระบัตรไม่เข้ามา
เป็นจ๊กโก๋จ๊กก๊ในกรุง ชาวบ้านอยู่กันอย่างสันติสุข เพราะท่าน
พระครูสาครสังวรกิจได้แก้ปัญหาดตรงกับเหตุ

ผู้ที่มีโอกาสได้รู้เห็นผลงานของท่านพระครูก็อดที่จะสรรเสริญ
มิได้ว่า นี่เป็นการแก้ปัญหาของชุมชนที่ถูกต้อง นี่เป็นการแก้
ปัญหาของประเทศที่ถูกต้อง

เราจึงมีความปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มีส่วนในการเผยแพร่
ผลงานของท่านพระครูสาครสังวรกิจให้กว้างขวางออกไปเพื่อจัก
ได้เป็นตัวอย่าง เป็นแสงสว่าง เป็นเครื่องปลื้มใจ และเป็น
กำลังใจ แก่พระหรือฆราวาสที่คิดหรือกำลังทำการแก้ปัญหา
ของประเทศไทย หรือแม้ประเทศอื่น ๆ ในโลก

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ ฯ ที่มีส่วนในการบันทึกและ

จัดพิมพ์ให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะ คุณ
ศิริพร หนูแก้วขวัญ และคุณสุภารัตน์ เสรีวัฒน์ ซึ่งได้ลงทุน
ออกไปข้างแรมที่ยกกระบัตร์ เพื่อได้รับรู้ข้อเท็จจริงด้วยตนเอง
และเรียบเรียงข้อความตลอดจนจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้

มูลนิธิโกมลคีมทอง
๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

การปฏิรูปชีวิตชาวบ้านที่ยกกระบัตร์

ข้าพเจ้าไม่เคยนึกฝันมาก่อนเลยว่าลูกชาวนาจน ๆ อย่างข้าพเจ้า
ความรู้เพียงแค่ประถมสี่ จะมีส่วนช่วยพัฒนาท้องถิ่นได้มากถึง
เพียงนี้ “เมื่อนึกถึงงานที่ได้ทำมาแล้ว ก็ดูราวกับว่าเป็นเรื่อง
มหัศจรรย์”

ยกกระบัตร์เมื่อสิบปีก่อนโน้น ได้ชื่อว่าเป็นดินแดน
ทุรกันดารที่สุดในอำเภอบ้านแพ้ว ยุ้งชุม น้ำเค็ม ไปไหนมาไหน
ก็แสนลำบาก ชาวบ้านนั้นเล่าก็ยากจน เพราะปลูกข้าวไม่ได้ผล
มีหน้าชาวยังขี้เหล้าเมายา เป็นทั้งนักการพนัน โจรผู้ร้ายพร้อม
สรรพ เมื่อข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งให้มารับราชการแทนเจ้าอาวาส
ที่วัดยกกระบัตร์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ นั้น มีพระอาวุโสท่านหนึ่ง
ถึงกับกล่าวว่า จ้างมาเดือนละพันบาทก็ไม่มา ครูดูกคนหนึ่งพูด
ว่า “อยู่ยกกระบัตร์โง่ตายห้า” มีแต่พระอุปชฌาย์ของข้าพเจ้า

ที่ให้สวดว่า "ที่เขาใช้ให้ไปรบทัพจับศึกก็ยังไปได้ นี่ใช้ให้ไป
สอนหนังสือ ถ้าไปไม่ได้ก็แย่" ข้าพเจ้าจึงตกลงใจมาอยู่ แต่
ก็ยังไมทันจะเข้าพรรษา ก็ได้รับการต้อนรับเป็นท่อนไม้บ้าง ขวด
บ้าง จนกุกกิบแทบจะพัง แต่มวนคิดนึกก็ยังมีเป็นตามเข้าไปด้วย
แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ยอมมีโต้ตอบแต่อย่างใด ยอมอยู่อย่างพระ ให้เขา
ขว้างปาอยู่สักสองเดือน ใครมาถามก็ตอบว่าไม่รู้ ไม่เห็น ตั้งใจ
ทำงานและสอนหนังสือพระไปตามปกติ

ชาวบ้านตำบลดกกระบัตรนั้นน่าเห็นใจเพราะยากจน มีราย
ได้เฉลี่ยต่อคนไม่เกิน ๑๐ บาทต่อวัน เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน
บางทีเยี่ยมจากมุงฟากชาย ตัดฟืนขาย หาปลาไปตามประสา จะ
ทำนาก็ต้องรอนาฝน บางครั้งนาเต็มขั้นท่วมท่วไปก็ทำนาไม่ได้
เมื่อไม่มีความหวังในด้านการทำมาหากิน ก็หันหน้าเข้าเล่นการ
พนันบ้าง ตีมสุราคับความทุกข์บ้าง บางทีประพฤติดนเกะกะ
เกร

เมื่อข้าพเจ้าได้พบเห็นปัญหารอบตัวของชาวบ้าน ก็พยายาม
ไตร่ตรองหาทางช่วยเหลือ สิ่งแรกข้าพเจ้าได้พบว่าชาวบ้านยก
กระบัตรนั้นขาดผู้นำที่ดีและมั่นคง ที่จะชี้ทางออกให้แก่พวก
เขา จึงตั้งใจที่จะเป็นผู้นำที่ดีของชาวบ้าน โดยได้ประพฤติกรรณ
มารยาทให้ชาวบ้านเกิดศรัทธาและเคารพรัก ส่วนทางด้านสอน

หนังสือพระกนิเณในเรื่องปัญหาของชาวบ้าน เช่น เรื่องการพนัน และการประพาศติเกะกะเกเร

ตอนปลายพรรษาปีเดียวกันนั้นเอง ข้าพเจ้าก็เริ่มจับงานที่เป็น ปัญหาหลักของชาวบ้าน คือเรื่องอาชีพ ข้าพเจ้าถามตัวเองว่า ทำไมนะเมืองสมุทรสงครามจึงสามารถปลุกมะพร้าวมาได้ยาวนานนับ ๑๐๐ ปี ในขณะที่สมุทรสาครที่มีผืนดินคล้ายคลึงกัน จึงไม่มีใครเริ่มปลูกบ้าง หลวงพ่อคุ้ม องค์ที่เพิ่งมรณภาพไปก่อนที่ ข้าพเจ้าจะเข้ามาอยู่ได้ปลุกมะพร้าวออกทั้งไว้ ใครจะมาขอท่าน ก็ให้ ก็เริ่มมีชาวบ้านปลูกทั้งไว้ใกล้ ๆ บ้านกิ่งตงามดี แต่ไม่มีใครสนใจลงมือปลุกมะพร้าวอย่างจริงจัง

ข้าพเจ้าจึงเริ่มลงมือ ศึกษาเรื่องมะพร้าว อย่างละเอียดลึกซึ้ง พร้อมกันนั้นก็หาความฝันไว้ว่า ดินแดนสองฝั่งคลองท่าแร่แห่งนี้ จะต้องกลายเป็นเมืองทองแห่งมะพร้าวในไม่ช้า ครูของข้าพเจ้า ก็คือชาวบ้านจากลาดเบ้ง นางตะเคียน ซึ่งเป็นเจ้าของมะพร้าว พันธุ์ดีในจังหวัดสมุทรสงคราม กับตำรับตำราที่หามาอ่านเอง ข้าพเจ้าศึกษาเรื่องดินและวิธีการปลูก ตลอดจนการคัดเลือก พันธุ์มะพร้าวด้วย

เมื่อได้ความรู้เข้าขั้นแล้ว จึงเริ่ม 'ปลุกระคม' พระ เณร ไวยาวัจกรวัด ตลอดจนญาติโยมที่ใกล้ชิด ให้เริ่มลงมือปลูก

มะพร้าวเป็นการใหญ่ ใครมาเยี่ยมมาคุย ไม่ว่าจะเป็นยามใด
ตักดินก่อนดินแค่นั้น ก็กรอกแต่เรื่องมะพร้าวพันธุ์ดีใส่หูไป
ทุกเมื่อ เวลาขึ้นเทศน์บนธรรมาสันก็สอดแทรกเรื่องมะพร้าว
เข้าไป ให้หลังจากนั้นสามถึงห้าปี มะพร้าวพันธุ์น้ำตาลก็เจริญ
เติบโตงอกงามขึ้นไปทั่วฝั่งคลอง

ข้าพเจ้าสอนชาวบ้านให้รู้ว่ามะพร้าวพันธุ์น้ำตาลที่กินนั้นต้อง
เลือกที่มลาคันใหญ่ แข็งแรงและสูงช้า กาบต้องเหนียว ไม่หัก
เปราะง่าย เรือนทางแข็งแรง งวงยาวและโต ลูกต้องคอกพอควร
เวลาทำน้ำตาลจะต้องมีงวงออก ๒ งวงเท่ากัน ไม่ใช่น้ำตาลถ่าย
คือออกงวงหนึ่งทรงวงหนึ่ง ต้องออกวันละไม่ต่ำกว่าหนึ่งลิตร
เศษถึงสองลิตรจึงจะใช้ได้ ถ้าต้นเดิมคือแม่ออกเท่าใด ลูกต้อง
ออกให้เสมอต้นแม่ ต้องเลือกเอาต้นที่เพาะลูกแล้วสิบลูกจะต้อง
ไม่กลายเกิน ๒-๓ ต้น เอามาทำแม่ตาล ไม่ใช่เห็นว่าเห็นต้นไหน
ออกดี ลูกมากก็เอามาเพาะปลูก ซึ่งจะต้องเสี่ยงต่อความผิด
พลาดมาก

ส่วนเรื่องของดินนั้น จะต้องรู้ว่ามะพร้าวชอบดินชั้น ๕ ชั้น
ลงแห้ง น้ำต้องถ่ายเทสะดวก จึงต้องขุดท้องร่องให้ใต้ขนาด
มีน้ำเข้าออกสะดวก ท้องร่องนั้นควรมีขนาดท้องร่อง ๔ เมตร
หลังร่อง ๔ เมตร ถ้าไม่จำเป็นแล้วไม่ควรให้ยาวเกิน ๔๐ เมตร

เวลาที่ปลูกมะพร้าวใหม่ ควรเลือกปลูกในหน้าฝน และใช้มะพร้าวที่แตกเป็นต้นแล้วสักหกเดือนเป็นอย่างต่ำ ถ้าเกินกว่าหกเดือนก็ยิ่งดี หลุมมะพร้าวต้องขุดให้กว้างพอสมควร หาหญ้าแห้งหรือปุ๋ยธรรมชาติใส่ไว้ก้นหลุม หลุมที่ขุดต้องขุดให้ลึกถึงดินเปียก แต่ถ้าเป็นหลุมไม่ต้องขุดหลุมก็ได้ เมื่อปลูกแล้วต้องหาไม้ปักให้แน่น ผูกติดกับลำต้นเพื่อ กันลมพัดถอน หรือล้มเสร็จแล้วเอาหญ้าปิดคลุมโคนต้น ถ้าฝนไม่ตกก็หมั่นคอยดูรดน้ำบ้าง เมื่อต้นยังเล็กอยู่ก็คอยค้ำหญ้าอย่าปล่อยให้รกคลุมต้น จะทำให้ไม่งามและหน่ออาจจะแอบมากคอยกัดกินโคนต้นได้ ส่วนการป้องกันด้วงมากินมะพร้าวนี้ ต้องเอาทรายละเอียดสัก ๔-๕ ลิตร มาโรยรอบ ๆ ต้น จะป้องกันด้วงได้ผลดีนัก เมื่อต้นโตแล้วก็ควรโรยตามกวางทางมะพร้าวทุก ๆ ๖ เดือน ก็จะช่วยแก้ปัญหาเรื่องด้วงทำลายมะพร้าว และมีหวังได้ว่าต้นมะพร้าวไม่ตาย ไม่เสียหายแน่ สิ่งที่มะพร้าวไม่ชอบมาก ๆ ก็คือทำท่วมต้องแช่นาน ๆ หรือแห้งนาน ๆ ก็ไม่ชอบเช่นเดียวกัน ถึงจะไม่ตายแต่ก็ไม่งาม ไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ข้าพเจ้าเริ่มชักชวนอย่างจริงจังให้ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพเล็กจากการเย็บจาก ปลูกกก ตัดฝืน หันมาจับงานปลูกมะพร้าวพันธุ์น้ำตาลให้เต็มที่ เพราะมะพร้าวพวกนี้เมื่อปลูกทิ้งไว้สัก

๔-๕ ปี ก็จะทำน้ำตาลได้แล้ว ในขณะที่เดียวกันก็ได้แนะนำ
 แหล่งมะพร้าวพันธุ์ดีให้ชาวบ้านไปเสาะหามาทดลองปลูก มะ
 พราวนักคิดพันธุ์มาแล้วในจำนวน ๓๐ ต้นจะได้น้ำตาล ๑ ปี
 แต่ถาเป็นพันธุ์ไม่ดีต้องขึ้นถึง ๗๐-๑๐๐ ต้น จึงจะได้น้ำ
 ตาลปีปลูกปีหนึ่ง ชาวบ้านคนหนึ่งจะขึ้นมะพร้าวได้ถึงวันละ
 ๑๐๐ ต้น ถ้าสูงไม่เกิน ๔ เมตร วันหนึ่ง ๆ ก็จะได้น้ำตาล
 ๒-๓ ปี น้ำตาลที่เคี้ยวแล้วจะขายได้ปีละ ๑๓๐-๑๕๐ บาท
 ตกวันหนึ่ง ๆ จะมีรายได้ประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ บาท เมื่อเป็น
 เช่นนี้ชาวบ้านก็คงจะพอลืมตาอ้าปากได้ ไม่ต้องจมปลักอยู่ใน
 ความยากจนเหมือนเมื่อก่อน

เหตุผลสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านยกกระบี่ตรีไม่ปลูกมะพร้าวกัน
 แต่แรก เกิดจากน้ำเป็นปัญหาใหญ่ เพราะเมื่อถึงหน้าฝนน้ำจะ
 ท่วมอยู่หลายเดือน ทำให้มะพร้าวเฉาหรือตายได้ ส่วนเหตุผล
 อื่นอย่างหนึ่งก็เป็นเพราะไม่มีคนชักชวน เลยไม่มีใครกล้าลงทุน
 ส่วนชาวบ้านที่ยังยึดอาชีพทำนาต่อไปนั้น มักได้รับความ
 รบกวนจากนาเค็มที่ท่วมขังอยู่เสมอ จะทำนาทำก็ต้องรอให้ฝนลง
 ถ้าฝนลงมากข้าวก็จมน้ำตายเสียอีก แต่บ่แล้วบ่เล่าชาวนาที่ยังคง
 เผ่าทำนาด้วยวิธีการเช่นเดิมอยู่อย่างนี้ ไม่มีใครช่วยคิดแก้
 ปัญหาให้ ชาวก็ได้ผลไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ต้องรับจ้างขุดดิน

คายหญ้า หาบปลา เลี้ยงชีวิตไปตามเรื่อง ยากแค้นเข้าก็ถึง
กับจำนองจำนำที่นา ชายที่คิดอันเป็นสุดที่รัก ทั้งที่ชาวนาไม่ได้
เกียดคร้านแต่ก็ทอดอาลัยกับการทำมาหากิน เพราะทำไม่ได้ผล
มีแต่เพิ่มหนี้สิน เห็นแล่นาสงสารเห็นเป็นที่สุด

วันหนึ่ง ข้าพเจ้าจึงชวนผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และชาวบ้าน
ทั้งหมดมาประชุม ชักชวนให้ยอมสละที่ดินเพื่อประโยชน์ส่วน
รวม จะให้ชดเชยสิ่งต่าง ๆ แล้วเอาดินขึ้นมาเป็นคันผนัง
ป้องกันไม่ให้น้ำท่วมสวนมะพร้าวกับไร่นาด้วย คลองที่ขุด
นี้ยาว ๖ กิโลเมตรเศษ

เมื่อตกลงยินยอมกันแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้ชักชวนพระ เณร
ให้ออกไปลงแรงช่วยชาวบ้าน และได้ทำช่องระบายน้ำอีกสาม
ช่องเพื่อระบายน้ำเสียทั้งเอาน้ำดินน้ำจืดมาใช้ถมกัน และเป็น
ประโยชน์ในด้านการเกษตร คลองที่ขุดนี้ยังได้ใช้ประโยชน์เป็น
ทางคมนาคมของชาวบ้านออกไปสู่อำเภอตลาดอีกด้วย ในปีนั้น
เองผืนนาซึ่งเคยมีแต่ข้าว ออ แคม ก็กลายเป็นนาข้าวเขียวข่ม
ไปทั่วกัน นาซึ่งเคยราคา ๕๐๐-๘๐๐ บาท เพิ่มขึ้นเป็น ๒,๐๐๐
บาทต่อไร่

พอขุดคลองเสร็จแล้วก็เห็นผลทันทีว่า มะพร้าวปลูกได้งด
งามทันที เพราะไม่ต้องระวังน้ำท่วม ชาวบ้านที่ขาดทุนทรัพย์

มาแต่ต้นก็เริ่มลงมือปลูกบ้าง โดยยกพื้นดินทำเป็นโคก ไม่ต้อง
ลงทุนมาก อาชีพปลูกมะพร้าวเริ่มทำกันเป็นลำเป็นสัน ชาว
บ้านต่างแข่งขันกันปลูก เสาะหามะพร้าวพันธุ์ดี ขยันขันแข็ง
กัน เห็นแล้วน่าชื่นใจเป็นที่สุด

แต่ชาวนานานก็ยังคงประสบปัญหาอยู่อีก คือระยะ ๕-๖ ปี
มานานำไม่ค่อยได้เพราะมีศัตรูมาก ได้แก่หนู แมลงต่างๆที่
คอยกัดกินทำลายต้นข้าว ชาวนาจึงปล่อยให้กร้างเอาไว้
ข้าพเจ้าจึงเริ่มชักชวนให้ชาวบ้านขุดดินล้อมนา แล้วเริ่มประกาศ
แจกพันธุ์มะพร้าวดีที่เพาะไว้แล้ว ให้ไปปลูกตามคันนา พอดี
ก็มีเจ้าหน้าที่ โครงการพัฒนา ลุ่มแม่น้ำ แม่กลองเข้ามา แนะนำ
เรื่องการเกษตร และชักชวนให้ชาวบ้านเลี้ยงปลาในนา ได้แก่
ปลานิล และปลาสลิด เป็นการช่วยแก้ปัญหาชาวนาได้อีกทาง
หนึ่งซึ่งอันที่จริงแล้ว ข้าพเจ้าอยากแนะนำจนทั่วสน แต่เรื่อง
เหล่านี้พูดไม่ได้

ข้าพเจ้าได้แต่หวังว่าในอนาคต ยกกระบัตร์ทั้งหมดคงจะไม่
มีนาข้าว แต่จะเป็นสวนมะพร้าวประสมกับบ่อเลี้ยงปลาไปหมด
และอีกไม่นานเกินรอ ลินิจของชาวยกกระบัตร์ที่ข้าพเจ้าได้เริ่ม
แนะนำให้ปลูก ๕-๖ ปีก่อนนั้น คงจะได้ออกอวดชาวบ้าน
สมุทรสงครามเป็นแน่

แม่กระหนกตาม ข้าพเจ้ายังมีความเป็นห่วงชาวบ้านที่ยัง
ปลูกข้าวกันอยู่ จึงได้แนะนำให้พี่น้องของข้าพเจ้าไปสอบถาม
วิธีการทำนาที่ได้ผลจากจังหวัดนครปฐม และปทุมธานี เพื่อหา
ทางปรับปรุงการทำนาในยกกระบัตร์

ที่นครปฐมในเขตคลองโยง มีโยมคนหนึ่งทำนาเก่งมาก จึง
ถามไถ่ว่าโยมทำนาอย่างไร ก็ได้ความว่าแต่ก่อนมาทำนาใช้ปุ๋ย
แห้ง ต้องเสียค่าปุ๋ยไร่ละประมาณ ๕๐ บาท ได้ข้าว ๔๘-๕๐
ถึงต่อไร่ ต่อมาก็ลองทำแบบใช้ขี้ขี้วัวหมัก พอเกี่ยวข้าวเสร็จ
ก็เอาน้ำตักขี้ให้เต็ม เสียค่าน้ำประมาณ ๑๐ บาท แล้วเอาลูก
ทุบให้ขี้ข้าวจมน้ำจนหมดปล่อยให้เน่าเปื่อยไปตามเรื่อง พอถึง
หน้าทำนาก็ไถคราดเหมือนอย่างเคย และก็ไม่ได้ใส่ปุ๋ยอะไรอีก
ก็ปรากฏว่าข้าวงามดี และได้ข้าวถึงไร่ละ ๖๐ กว่าถึง

ส่วนคนเก่งที่ปทุมธานีวิธีแปลกมาก พอดำนาข้าวเสร็จ
แล้วก็ซอลูกเบ็ดมาเลี้ยงในนาประมาณ ๑๐๐ กว่าตัว ปล่อยให้
ไว้จนข้าวตงทอง โดยเล่าให้ฟังว่าเบ็ดนั้นทำหน้าที่เป็นคนเฝ้า
ให้เราอย่างดี คือคอยจับปูที่ชอบกัดต้นข้าวให้เสียหาย จับตัว
หนอนและแมลงกินบ้าง เก็บกินและเหยียบย่ำต้นหญ้าให้ด้วย
คอยทำให้น้ำชุ่ม ข้าวงาม แล้วยังถ่ายมูลลงไปกลายเป็นปุ๋ยอีก
ด้วย นอกจากนั้นเบ็ดก็เลี้ยงยังขายได้อีกด้วย ข้าวของแก่ก็ได้

ผลดีเท่า ๆ กับพวกที่ใส่ปุ๋ยแพง ๆ เช่นกัน แต่วิธีของแกไม่ต้อง
ใส่ปุ๋ยให้เสียเงิน แล้วยังแถมได้เงินขายเบ็ดเมื่อตอนข้าวตั้งท้อง
อีกด้วย

นอกจากเรื่องปากท้องของชาวบ้านแล้ว ข้าพเจ้าก็คำนึงถึง
เรื่องความสงบสุข เรื่องนี้ข้าพเจ้ามุ่งเรื่องการพนันมาก เพราะ
เห็นว่าเป็นการทำลายเศรษฐกิจของชาติยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ยิ่งเล่น
การพนันกันมากเท่าไร เศรษฐกิจก็หยุดชะงักมากเท่านั้น เท่า
กับเป็นการทำลายชาติทีเดียว ถ้าลองนั่งเล่นการพนันกันทุกคน
แล้วชาติจะเป็นเช่นใด การโจรกรรมที่เกิดขึ้นมากนั้นก็มีเหตุจาก
การพนันนั่นเอง ข้าพเจ้าได้พยายามชี้แจงโทษเหล่านี้ให้ลูกศิษย์
ลูกหาฟัง ถ้าอยากจะสนุกจริง ๆ ก็ขอให้เล่นเวลางานตรุษสารท
ส่วนนักการพนันก็ได้ขอขมขื่นบาตร ให้ไปหาที่เล่นนอกเขตบ้าน
ของเราเพราะเล่นในบ้านนั้นมีแต่ผลเสีย ลูกหลานก็จะมานั่งดู
เสียเวลาการทำงานทำการ และก็อาจจะเล่นเป็นตามไปด้วย โจร
ผู้ร้ายก็จะเข้ามาเที่ยวดูบ้านช่องในคราบของนักการพนัน ชาว
ของก็ระวังได้ยาก ข้าพเจ้าพยายามพูดพยายามขอร้องจนชาว
บ้านเล่นการพนันกันน้อยมาก จะมีก็แต่คนที่ขาดความเคารพ
เท่านั้นที่ยังเล่นกันอยู่

ส่วนพวกที่ชอบลักขโมย โจรกรรม ก็ขอขมขื่นบาตรเป็นการ

ส่วนตัว ให้รักบ้านรักกลุ่มคณะ พวกที่เคยเป็นลูกศิษย์มาบวชที่
 ทั่วถึงขอรับรองให้เลิกการหาเลี้ยงชีพอย่างนี้เสีย บอกเขาว่าเราเคย
 มานอนกินข้าวที่วัดตั้ง ๔-๕ เดือนหรือเป็นปีสองปีบ้าง ชาว
 บ้านเหล่านี้เขามีบุญคุณต่อพวกเราและอาจารย์เหลือเกิน ถ้าลูก
 ศิษย์ยังขึ้นไปลักขโมยชาวบ้านบริเวณนี้ ก็เท่ากับเนรคุณต่อข้าว
 แกง่น้ำพริกน้ำเกลือของเขา จึงควรที่จะเลิกอย่างเด็ดขาด ถ้า
 เป็นนักขโมยถิ่นอื่น ข้าพเจ้าก็ไปขอร้องเขาว่า ขอฝากชวดยก
 กระบัตร์ไว้ด้วย ถ้าจะทำอะไรก็ขอให้เห็นแก่อาตมาเถิด ผลที่
 ได้รับก็เป็นที่น่าพอใจ ๒๐ ปีที่ผ่านมา บริเวณใกล้ยกกระบัตร์
 นั้นมีการปล้นกันจริง ๆ เพียงครั้งสองครั้งเท่านั้น

ด้านความสัมพันธ์นั้นข้าพเจ้าทำตัวเป็นแกนกลาง ไม่เป็น
 พวกใครทั้งนั้น เป็นมิตรทั้งของคนรวยและคนจน ขอร้องไม่
 ให้มีการเลี้ยงลูกน้อง ลูกพี่ การมีลูกพี่ลูกน้องนั้นแหละที่เป็นต้น
 เหตุของการทะเลาะวิวาท แยกสามัคคี เพราะลูกน้องลูกพี่เบ่ง
 กันเอง เมื่อใดก็ตามที่ข้าพเจ้าเห็นชาวบ้านคูไหนแย่งอาชีพกัน
 หรือแข่งกันหรือโตแข่งกัน ก็จะเรียกมาสาบานไม่ให้คิดทำลาย
 ชิงกันและกัน ใครที่ไม่ถูกกันก็เรียกให้มาทำงานเพื่อส่วนรวม
 ร่วมกันเสมอ ๆ หรือชวนให้ไปไหน ๆ ด้วยกันบ่อย ๆ หากำพูดดี ๆ
 ของอีกฝ่ายหนึ่งฝากมาถึงอีกฝ่ายหนึ่ง สิ่งที่ไม่ดีข้าพเจ้าก็เก็บทั้ง

ไปเสีย เมื่อยามที่ฝ่ายใดมีงานการ เช่นงานศพ ก็ชวนฝ่ายตรงข้ามไปด้วยกัน เพื่อเยี่ยมเยียนคารวะ เมื่อยามที่ทำการทะเลาะเบาะแว้งก็จะไกล่เกลี่ย ไม่เร่งคว่นตักสินว่าใครผิดใครถูก ที่สำคัญคือถ้าเป็นเรื่องส่วนรวม และถ้าสิ่งนั้นไม่สุจริตสักเมื่อฝ่ายใดทำผิดพลาดแล้ว ข้าพเจ้าก็จะสมอ้างว่าตัวเองทำหรือใช้ให้คน ๆ นั้นทำเอง ส่วนใดที่เป็นความดีไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนรวมหรือส่วนตัว ข้าพเจ้าก็จะพยายามยกย่องบุคคลนั้น ๆ ในที่ประชุมเสมอ

เวลาจะทำงาน สิ่งใดก็ต้อง พยายาม แจกงาน ให้ชาวบ้านทำอย่างทั่วถึง ไม่มากก็น้อยต้องมีส่วนร่วมกันทำ ความสำเร็จที่เกิดขึ้นได้นั้น ต้องยกให้ชาวบ้านทุก ๆ คนเป็นเจ้าของด้วย และในขณะเดียวกันก็ต้องรักษาความ ไม่ให้พวกเขาโต้เถียงกัน เกินขอบเขต ไม่มอบให้คนหนึ่งคนใดเป็นใหญ่เหนือคนอื่นเพื่อรักษาความสามัคคีเอาไว้

สำหรับด้านการศึกษาชั้น ๕ ตลอดเวลา ๒๐ ปีที่ผ่านมา ข้าพเจ้าไม่เคยว่างเว้นด้านการสอนนักเรียนเลย และไม่เคยหยุดพักเทศนาประจำวันพระ และเทศนานอกสถานที่เช่น บวชนาคเลย ทุกวันงานบวชแถว ๆ ไกลวัดแทบจะไม่มีการทำขวัญนาคอีกแล้ว แต่ใช้เทศน์แทน น้อยครั้งหรือแทบจะไม่มีเลยที่ข้าพเจ้า

จะเทศน์เรื่องไปนรกสวรรค์ จนมีนักดื่มบางคนพูดว่า “ไม่อยาก
ฟังอาจารย์เทศน์เลย เพราะเทศน์ที่ไรชอบว่าผมดื่มทุกที”

ส่วนมากนั้นข้าพเจ้ามักเทศน์เรื่องโทษของการพนัน โทษ
ของการเป็นอันธพาล โทษของการแตกสามัคคี โทษของความ
ยากจน ประโยชน์ของการเสียสละ กำลังกาย กำลังความคิดและ
กำลังทรัพย์ ความกตัญญูรักหมู่คณะ ความขยัน ความเกียจ
คร้าน พยายามชี้ให้เห็นถึงโทษของการหลงมกมาย เชื่อเจ้าเชื่อ
ผีที่บอกใบ้ให้หวย สิ่งใดเป็นบุญสิ่งใดเป็นบาป สิ่งใดที่ต้องการ
ชี้หน้าชาวบ้าน ข้าพเจ้าก็จะเอามาเป็นเรื่องเทศนาให้การศึกษา
เสมอ

ทางด้านการเล่าเรียนของลูกหลานชาวบ้านนั้น ข้าพเจ้าก็ได้
หาเงินมาช่วยสร้างโรงเรียนประชาบาล และให้พระเถรออกไป
ลงแรงช่วยสร้างโรงเรียนขนาดสองชั้นแปดห้องเรียนด้วย แล้ว
ยังได้ขยายชั้นเรียน ป. ๕- ป. ๗ ซึ่งในระยะสามปีแรกนั้น
ทางการไม่ยอมส่งครูมาให้ จึงต้องช่วยออกเงินให้เงินเดือนครู
เดือนละ ๔๕๐ บาท แลผมยังต้องไปอ้อนวอนพ่อแม่บางคนให้
ส่งลูกมาเรียน บางครั้งก็ยังต้องออกค่าหนังสือให้ด้วย พ่อแม่
บางคนยังบอกด้วยว่า “ที่ส่งลูกมาเรียนนั้นก็เพราะเห็นแก่อาจารย์
นะ ไม่รู้จะให้มันเรียนไปทำไมกัน” คิดดูก็น่าขำ แทนที่เขาจะ

ชอบใจข้าพเจ้าที่สนับสนุนให้ลูกเขาเรียนหนังสือ มีวิชาความรู้
กลับมาทวงบุญคุณข้าพเจ้าเสียอีก

เวลานั้นทางวัดมีห้องสมุดประชาชนหลังหนึ่ง และได้รับ
หนังสือพิมพ์วันละ ๒ ฉบับ ให้พระเณรและประชาชนได้อ่าน
ซึ่งต่างก็สนใจอ่านกันจนคุ้มค่า และเป็นประโยชน์ให้การศึกษา
อีกด้านหนึ่ง

นอกจากนี้บางครั้งบางคราว ข้าพเจ้าก็ได้ชักชวนชาวบ้าน
ไปทำบุญบำเพ็ญกุศลกันที่จังหวัดอื่น ๆ เป็นการทัศนศึกษาไป
ด้วย ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านเพราะได้ความรู้ในด้านอาชีพ
ได้เห็นสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างไปจากบ้านของตัวเอง ได้เห็นการ
แต่งกายแปลก ๆ ตลอดจนได้ความคิดใหม่ ๆ มาช่วยกันปรับ
ปรุงบ้านของตัวเอง วัดบางวัดที่เคยมองข้ามเรื่องเหล่านี้ ไม่
เคยพาชาวบ้านไปไหนมาไหนเลย ก็เหมือนกับบิณฑบาตบ้านไม่
ยอมให้คนในบ้านออกไปไหน เข้าตำราอั่งอ่องอยู่ในกะลาครอบ
ก็อาจเป็นได้

ส่วนเรื่องอนามัยนั้น ข้าพเจ้าพยายามสอนให้ชาวบ้านรู้จัก
วิธีป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ส่วนเรื่องสาธารณสุขประเภทนั้น ข้าพเจ้า
ถือหลักว่าต้องช่วยประชาชนก่อนที่จะหาความสุขสบายภายในวัด
ปีแรกที่มาอยู่ได้ชุบ่อนำบาตาลให้เด็กนักเรียนกับชาวบ้านได้ใช้

ต่อมาที่ชุกคลองที่ได้กล่าวมาแล้ว พยายามขอที่ดินชาวบ้านโดยอ้างว่าจะได้ทำคลองให้ถึงวัด ญาติโยมจะได้มาทำบุญสุนทานกัน ได้สะดวกสบาย พวกโยม ๆ ก็คิดว่าถวายที่ดินให้พระชุกคลองแล้วจะได้บุญมาก เปิดทางไปสู่สวรรค์กัน ข้าพเจ้าคิดว่าถ้ามีใครไปบอกชาวบ้านว่าจะชุกคลองทำถนนให้คนกลุ่มโน้นกลุ่มนี้ นามถนนใช้แล้ว ก็มีหวังว่าชุกคลองทั้งถนนคงไม่ได้มีขึ้นแน่ ๆ นอกจากทางการจะบังคับเวนคืนเอา แต่เมื่อพระไปขอก็ได้ทั้งที่ดิน ทั้งแรงงาน และแรงเงิน ทั้งนี้ก็เพราะหวังว่าจะได้กำไรบุญจากพระ

งานที่พระสงฆ์จะช่วยชาวบ้าน ประเทศชาตินั้นมีมากมายนัก เว้นเสียแต่พระสงฆ์เราดีแต่พูด ดีแต่รับ ไม่ยอมเสียสละบ้างเท่านั้น พระสงฆ์นั้นจะสละให้แก่ชาวบ้านได้หลายทาง เช่นสละแรงงาน สละทรัพย์ส่วนตัวไปช่วยสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ห้องสมุด ทำถนน ชุกคลอง ชุกบ่อน้ำ ให้เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้าน จะเอาเงินทองไปเก็บเอาไว้ทำไม ในเมื่อบ้านก็ไม่ต้องเช่า ข้าวก็ไม่ต้องซื้อ สละกายออกไปบ้างไม่ต้องรอให้หมันต์ คนในป่าในคอนยังมีทมนความรู้ ยังอดอยากปากแห้ง

พระเณรบางแห่งก็ยังยากจน ขาดแคลน แต่ก็ยังอุตสาหวีริยะ เผ่าวัดเผ่าที่ให้เป็นสมบัติของชาติ ศาสนา นาสงสาร พวกหนึ่ง

กลับใหญ่โตโอโถง ส่วนอีกพวกหนึ่งต้องกัศดินกินเกลือแล้วยัง
แถมถูกคว่ำค่าตีจากผู้ปกครองเหนือชั้น น่าสมเพช บางองค์ตาย
ไปแล้วก็แย่งทรัพย์สมบัติกันเป็นสิบ ๆ ล้าน ทำให้บ๊วยชาย
หน้าชาวบ้าน พระสอนให้ทำบุญให้เสียสละ แต่ตัวพระองค์กลับ
กอบโกย พอกพูนด้วยกิเลสกันทั่วหน้า นำสงสารสมเด็จพระเจ้าพ่อ
อุทิศให้มอชทรัพย์สมบัติเอาไว้ให้ลูกใช้มากมาย ใช้กันมา ๒๕๐๐
ปีมาแล้วก็ยังไม่วางใจไม่สิ้น ถ้าพวกลูก ๆ ยังขึ้นประพาศติดกัน
อย่างนั้นเห็นที่จะสูญสิ้นแน่ ชาวบ้านเขาศรัทธา บ้านไม่เช่า ข้าว
ไม่ซื้อ แล้วก็ไม่พอกัน ยังขึ้นหลอกหลวงชาวบ้านให้มากขึ้น
ไปอีก ผู้ปกครองมีหน้าที่สอดส่องดูแลก็กลับทำเฉยเมย บาง
ครั้งสนับสนุนเสียอีก ก็เลยไปกันใหญ่ บางองค์ที่ไม่กล้าทำมา
ก่อนก็เลยเอาอย่างทำตามบ้าง เพราะเห็นว่าทำแล้วได้ดี

พระสงฆ์เรานี้ชายพระธรรมกินกันกรวยพอกินอยู่แล้ว ยัง
ไม่พอยังคิดขายสมเด็จพระเจ้าพ่อเราอีก วัคบางวัค พระบางองค์
ที่เขาทำการค้าขายกันเป็นลาเป็นสนั่น จะต้องถึงจุดจบเป็นแน่
ถ้าคณะสงฆ์ผู้ปกครองไม่แก้ไขปรับปรุงเสียแต่เดี๋ยวนี้แล้ว ศาสนา
ก็คงจะมัวหมอง เงินทองที่ชาวบ้านบริจาคมาเพื่อสร้างวัดสร้าง
กุฏิกลับเอามาลงทุนค้าขายแข่งขันกับชาวบ้านอีก แล้วพระจะเอา
ความเคารพบูชาที่ไหลมาจากชาวบ้าน พระพุทธองค์เองเคยตรัส

ว่าพระพุทธศาสนานั้นไม่มีใครทำลายได้ นอกจากลูกตลาคตเท่า
นั้นที่จะทำลายกันเอง

ข้าพเจ้าจะใคร่กราบแทบเท้าพระเถระผู้ใหญ่ด้วยความเคารพ
ทุกรูป ขอได้จัดการจริงจังกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความมัวหมอง เสีย
หายต่อพุทธจักร และขอกราบเพื่อนสงฆ์ทุกรูปให้เลิกชักชวน
ชาวบ้านให้หลงมงาย ผู้ที่มีอาชีพแข่งขันหาทรัพย์ก็จงเลิกเสีย
หันมาขายพระธรรมเลี้ยงชีพก็เพียงพอแล้ว

ข้าพเจ้าขอจบบันทึกการทำงานของข้าพเจ้าไว้เพียงเท่านี้ ถ้า
จะเป็นประโยชน์แก่เพื่อนสงฆ์บ้าง ข้าพเจ้ายินดีเป็นอย่างยิ่ง
แต่ถ้ามีข้อเขียนใดที่ใครเห็นว่าเสียหาย ก็ขอได้โปรดเมตตาเตือน
ข้าพเจ้าด้วย จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าถือว่าผู้ชักเตือน
ก็คือผู้ช้ชุมทรัพย์ และเป็นผู้หวังดี ถ้ามีความรุนแรงในบันทึก
ของข้าพเจ้า ก็ขอยอมรับผิดชอบและลุแก่โทษมาด้วย

บทความเรื่องนแทนปาฐกถาประจำปีของมูลนิธิ
ซึ่งได้อารธนาพระครูสาครสังวรภิมาแสดง
ณ ห้องบรรยาย 'เฉลิมพระมาส' ตึกพยาบาลวิทยา
คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์
๓๘๔/๕ ซอยสนามม้าสวน ยานนาวา กรุงเทพมหานคร
นายกิติ สิริธรรมาภรณ์ ผู้พิมพ์และผู้จัดการ ๒๕๒๕
โทร. ๒๕๕-๑๖๖

ลำพังการเปลี่ยนแปลงในตัวของตัวเอง คงจะไม่ใช่เป็นตัวสร้างปัญหาขึ้นเท่ากับตัวเงื่อนไขปัจจัยที่ว่า เราพยายามเข้าใจถึงลักษณะธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงกันหรือไม่อย่างไร อันที่จริงปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเรานี้ก็ได้มีการพูดกัน วิचारณ์กันมามากมายทั้งก่อนและหลังเหตุการณ์ เดือนตุลา 2516 ผมเพียงใคร่ขอย้ำถึงสองประเด็นที่สำคัญในที่นี้พอเป็นแนวทางให้เห็นปัญหาเกี่ยวกับหลักการทางสังคม ซึ่งสังคมไทยกำลังประสบอยู่ในปัจจุบันนี้ กล่าวคือในประการแรก สภาวะเปลี่ยนแปลงขั้นมูลฐานในทางสังคมและเศรษฐกิจบังเกิดผลทำให้สังคมไทยเราผ่านพ้นจากสภาวะของความสัมพันธ์ในสังคมที่เคยกลมกลืนสมานฉันท์ มาสู่สภาวะของสังคมที่เกิดความลักลั่นแตกแยกและเต็มไปด้วยปัญหาขัดแย้ง เราจะนิยมชมชอบกับการที่สังคมของเราจะต้องมีปัญหาขัดแย้งกันหรือไม่เพียงใดนั้น ไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ประเด็นอยู่ตรงที่ว่าสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยเป็นเช่นนั้นประการที่สองหลักการทางสังคม กล่าวคือหลักการความสัมพันธ์เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาวะเปลี่ยนแปลงได้ และนี่เป็นปัญหาวิกฤตของการเปลี่ยนแปลงซึ่งกำลังเผชิญกับเราอยู่ขณะนี้

เสน่ห์ จามริก

บางตอนจาก "หลักการ สิทธิ เสรีภาพ หลังปฏิวัติ ตุลาคม 2516"
